

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Pavčina Paláčková

VI. ROČNÍK – KOMBINOVANÉ STUDIUM

Obor: pedagogika – správní činnost

NEÚPLNÁ RODINA JAKO SOCIÁLNÍ INSTITUCE

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Neúplná rodina jako sociální instituce zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Opavě dne 21.06.2011

Poděkování:

Děkuji doc. Mgr. Miroslavu Dopitovi, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při vzniku diplomové práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1 Rodina.....	7
1.1 Definice a pojetí rodiny	7
1.2 Funkce rodiny	16
1.3 Role matky a otce v rodině	18
2 Neúplná rodina.....	20
2.1 Rozpad partnerství před sňatkem.....	23
2.2 Rozvod.....	24
2.3 Úmrtí partnera.....	34
3 Důsledky absence jednoho z rodičů.....	36
3.1 Důsledky z hlediska poslání rodiny	37
3.2 Důsledky z ekonomického hlediska	38
3.3 Důsledky z emocionálního hlediska	42
4 Kvalitativní výzkum (případová studie)	45
4.1 Metoda výzkumu	45
4.2 Kasuistiky	46
4.3 Shody v kasuistikách	62
Závěr	64
Literatura a zdroje.....	66
Anotace	69

Úvod

Rodina, když se řekne toto slovo, každý si vybaví něco jiného, každý ji bude chápat v jiném významu. Někdo ji bude pojímat zeširoka, jako souhrn všech příbuzných známých, někdo se však omezí jen na základní (nukleární rodinu) tj. otec, matka děti, někoho zase napadne první rodina, kterou zažil, ve které figuroval jako dítě. Všichni si však vybavíme svou rodinu, ve které jsme vyrůstali jako malí, rodinu kterou jsme zakládali a ti starší i rodiny, jejichž vznik sledovali.

Rodina je základní stavební kámen společnosti, je institucí, která je jen těžko nahraditelná jakoukoli jinou organizací, ani ne tak na poli materiálním, jako na poli citovém, výchovném i sociálním. Bez rodiny by zřejmě společnost zanikla či se přeměnila v anarchii zmítanou pospolitost jedinců, kterým by na nikom nezáleželo.

Pokud bychom měli vyjmenovat všechny funkce rodiny, jejich výčet by byl nekonečně dlouhý, a ještě bychom určitě našli další funkce, které rodina ve společnosti plní. Mohli bychom jmenovat jen ty nejdůležitější jako jsou reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, socializačně-výchovná, emociální, ochranná, ale i mnoho dalších.

Ne každá rodina plní své základní funkce, v současné společnosti, ale i v minulosti jsme mohli sledovat případy, kdy rodina neplnila některé ze svých základních funkcí, což ve svém důsledku vedlo k nežádoucím jevům, jako je rozpad rodiny, kriminalita některého ze členů rodiny, či násilí v rodině apod.

Ve své práci se zabývám rodinou nukleární tj. rodinou tvořenou manželským nebo partnerským párem a potomky (dětmi), cílem práce není rodina kompletní, ale rodina neúplná, tj. jeden z manželského (partnerského) páru chybí, ať již je příčina této absence jakákoli. Snažím se identifikovat příčinu rozpadu úplné rodiny, jak se s odchodem partnera vyrovnává druhý partner, který zůstane s dítětem nebo dětmi sám a zda chybějícího partnera bude v určitých situacích zastupovat blízký rodinný příbuzný. Dané téma jsem si vybrala proto, že neúplná rodina se stává jevem, který není ničím výjimečným, který se víceméně dotýká nás všech. V širší rodině, ale i mezi svými přáteli bych určitě našla alespoň několik členů, kteří náleží do neúplné rodiny. Proto je toho téma pro mě aktuální se všemi svými dopady.

V teoretické části práce popisují jednak z teoretického hlediska rodinu jako sociální instituci, její funkce a úlohy jednotlivých členů rodiny, dále se zabývám typy neúplných rodin, historickými ale i aktuálními příčinami vzniku neúplných rodin a důsledky neúplnosti rodiny. Praktická část práce vychází z kvalitativního výzkumu, od kterého nelze očekávat přesná a statisticky použitelná data. Při statistickém zpracování výsledků výzkumu bychom se museli oprostít od rozličných nuancí, které si sebou každá rodina přináší a prezentovali bychom jen holá data o rodinách, která by však nerespektovala individualitu každé rodiny. Domnívám se, že právě případová studie několika vybraných neúplných rodin, jako určitého reprezentativního vzorku, je pro problematiku diplomové práce vhodnější, zohledňující skutečnost, že každá rodina je ve svém důsledku jiná, ač mají stejné základní rysy. Úkolem kvalitativního výzkumu tak je především přiblížit situaci neúplné rodiny, popsat problémy, se kterými se její členové musí potýkat a zhodnotit způsob, jakým se rodina s absencí svého člena vypořádala.

V první kapitole se zabývám definicí a pojetí rodiny. Nastiňuji zde současný i historický obraz rodiny. Dále se zabývám funkcí rodiny a také úlohou matky a otce v rodině. Ve druhé kapitole se zaměřuji na neúplnou rodinu současnosti. Zaměřím se na neúplné rodiny, které vznikly v důsledku rozpadu partnerství před sňatkem, rozvodem nebo úmrtím. Ve třetí kapitole již budu rozebírat důsledky absence jednoho z rodičů v rodině. Čtvrtá kapitola obsahuje praktickou část, která je tvořena případovými studii získaných formou řízených rozhovorů popisujících absenci jednoho ze členů rodiny a její vliv na funkci rodiny. Zaznamenávám, kdo převzal které úlohy v rodině po jejím chybějícím členovi. Popisuji, jak na takovou neúplnou rodinu odchod jejího člena působí, jak se s touto situací vyrovnává druhý partner, který zůstane s dítětem/děti. Snažím se rovněž vypořádat, zda nedochází k situaci, kdy chybějícího člena rodiny začne v určitých úlohách zastupovat jiný blízký rodinný příbuzný.

Doufám, že tato práce bude přínosem pro pochopení situace neúplných rodin, problémů, které před ní vyvstávají a jak je řeší. Práce by mohla být nástrojem pro zaměstnavatele, orgány sociální práce, a další podobné instituce, které přicházejí do kontaktu se členy neúplných rodin, aby mohli porozumět jejich potřebám a chápali jejich specifické postavení ve společnosti.

1 Rodina

Jak již bylo řečeno v úvodu, rodina je základním stavebním kamenem společnosti. Bez rodiny, která každého z nás materiálně zajistila v prvním období života, vychovala, vštíplila mu hodnoty akceptované společností a defacto nás připravila na odloučení se od své tzv. první (orientační) rodiny, abychom sami mohli založit rodinu novou, bychom jen těžko mohli v současné společnosti existovat.

Oldřich Matoušek uvádí, že: „*Model rodiny tvořené rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje v čase neobyčejnou stabilitu. Prakticky všechny společnosti jsou na tomto přirozeném modelu rodiny založeny. Rodiče svým vlivem určují životní dráhu dítěte – dítě si z rodiny odnáší představu o pracovním uplatnění, o manželství a rodině, o hodnotové hierarchii. Tyto programy si přehodnocuje a ponechává si z nich to, co považuje za pozitivní, to si zachovává až do konce života.*“¹

Helena Grecmanová uvádí, že „*rodina je fungující jednotka, která sdružuje oba rodiče a děti. Tato jednotka je zařazena do domácího prostředí. Domácnost se nachází v určitém domě, obci atd. Rodina je neustále v dynamické interakci s okolním světem. Rodinu lze pokládat za operační systém. Jádro rodiny (malou rodinu) tvoří rodiče (matka, otec) a dítě (dětí).*“²

1.1 Definice a pojetí rodiny

Rodinu lze definovat mnoha způsoby. Na rodinu nazírat jako na uskupení jedinců, případně více uskupení, kteří jsou navzájem spjati pokrevním svazkem. Za pokrevním svazek pak považujeme jak uzavřené manželství, či obdobný právní vztah mezi mužem a ženou, a dále příbuzné v pokolení přímém. Členem rodiny se však může stát i jedinec mimo pokrevní svazek např. adopcí. V sociologickém slovníku

¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON, 1993, s. 10.

² GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E., *Obecná pedagogika II*. Olomouc : HANEX, 2002, s. 8.

najdeme definici rodiny jako „formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti“³

Rodinu můžeme vnímat jako základní učebnici života pro děti, pro všechny její členy by měla být zdrojem jistot, citového bohatství nebo prázdnoty. V rodině se od narození utváří osobnost dítěte. Rodina je také důležitá pro dospělého jedince, který ve kvalitní rodině nachází své zázemí a pocit duševní pohody. Rodina je také základním činitelem demografického vývoje, ekonomické, kulturní i sociální struktury. Rodinu pak dělím podle několika kritérií. Podle velikosti: na rodinu nukleární, též základní nebo jádrovou, což jsou rodiče a děti. Dále pak na rozšířenou nebo také širokou, kdy za členy rodiny jsou považováni všichni další příbuzní, prarodiče, tety, strýcovo, bratrance atd. Rozdíl mezi nukleární a rozšířenou rodinou je především v intenzitě vztahů, vztahy mezi členy rozšířené rodiny nejsou tak intenzivní, jako v rodině nukleární. Rovněž další funkce rozšířené rodiny jsou utlumeny oproti rodině nukleární, i když samozřejmě se mohou vyskytovat výjimky. Typické pro nukleární rodinu rovněž je, že její člen většinou není členem žádné další nukleární rodiny, člen jedné rozšířené rodiny však může být i členem další. Na rozšířenou rodinu pak lze taktéž pohlížet v podobě matematického modelu množin, kdy rozšířená rodina je množinou, jejíž podmnožiny jsou jednotlivé nukleární rodiny.

Jiřina Máchová uvádí, že dále rozeznáváme tzv. orientační rodinu, tj. rodina, do které jsme se narodili a jako poslední pak tzv. rodinu prokreační, tj. nově založenou rodinu manželstvím. Jednotlivec pak během svého života prochází od rodiny orientační, do které se narodil, k rodině prokreační, tj. rodině uzavřené manželstvím. Po narození dětí, se pak tato rodina stane rodinou nukleární, aby po odchodu dětí z rodiny nukleární se nakonec stali členy rodiny rozšířené tj. prarodiči vnoučat.⁴

Ivo Možný uvedl základní charakteristiku tradiční, moderní a postmoderní rodiny.⁵

³ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2007, s.206.

⁴ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha : Avicenum, 1974.

⁵ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : SLON, 2006, s. 23.

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	Pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církevní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

1) Definice a pojetí rodiny z hlediska sociologického

Ivo Možný konstatuje, že „jednotná sociologická teorie rodiny dnes totiž neexistuje, stejně jako neexistuje jednotná rodina.“⁶ Francois De Singly uvádí, že „v definici slova rodina se ve slovnících objevuje zúžená rodiny oddělená od příbuzných a služebnictva poprvé ve Francii v Richeletově slovníku v roce 1680. Rovnocennost mezi slovem rodina a obsahem otec, matka a děti je zřejmá až v 19. století. Roku 1835 uvádí slovník Akademie u hesla rodina: Někdy se užívá o příbuzných, kteří bydlí spolu, především o otci, matce a dětech.“⁷

Ivo Možný uvádí ve své knize *Sociologie rodiny* přehled o vývoji v sociologii rodiny, ze které zde uvádím několik definic rodiny od Frédérica Le Playe, Émile Durkheima a Talcotta Parsonse.

⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : SLON, 2006, s. 23.

⁷ DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha : Portál, 1999, s. 23.

V roce 1855 vyšla studie 36 hornických rodin od Frédérica Le Playe „Evropští dělníci (Les ouvriers européens) a v této době se patrně datuje vznik sociologie rodiny. Začíná jím metodologicky uvědomělé studium ekonomických a sociologických aspektů rodiny, které vede přes zkoumání rodinného rozpočtu pomocí nových sociálně empirických metod ke vzniku empirické sociologie rodiny“.⁸ Frédéric Le Playe přišel na to, že veškeré poznání o rodině se dá vyčíst z rodinného rozpočtu (to jak rodina utrácí).

Frédéric Le Playe rozlišil rodinu tří typů:

1. rodina patriarchální – „nalezena při cestování u nomádů Orientu a asijských stepí a u extenzivně zemědělsky hospodařících obyvatel východní Evropy. Všichni členové takovéto rodiny pracují bez nároku na odměnu ve prospěch rodiny. Nemají osobní vlastnictví. Rodinné společenství sestává ze čtyř generací s více nukleárními rodinami. Děti i po sňatku zůstávají pod jurisdikci nejstaršího otce. Stabilita rodiny je velmi vysoká. Rodina se řídí tradicemi a poskytuje materiální i morální podporu slabším členům rodiny. Schopným členům rodiny je však bráněno v jejich rozvoji.
2. rodina nestabilní – vznikla jako následek individualismu a industrialismu pod vlivem dědického práva v bohatých a vzdělaných vrstvách západní Evropy. Žijí v ní pouze rodiče a neprovdané děti. Děti po sňatku tuto rodinu, co nejdříve opouštějí a pak už nepociťují žádné závazky vůči svým rodičům a sourozencům. Tato rodina nemá dostatečnou stabilitu, aby se mohla věnovat i veřejným záležitostem. Rodiče a neprovdaní členové rodiny jsou ve stáří izolováni a často umírají opuštěni. Pouze několik zdatných jedinců se rychle dopracuje k úspěchu a bohatství.
3. rozvětvená rodina - nalezena především v severním Německu – vzor pro sociální reformu, protože stojí mezi nesvobodou patriarchální rodiny a individuální svobodou nestabilní rodiny. Základem její existence je rodinný dům, v němž zůstává (zpravidla) nejstarší syn i poté, co se oženil a má děti. Jeho rodina je jádrem rozvětvené rodiny a přebírá odpovědnost za udržení kontinuity rodinného

⁸ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999. s. 30.

života a rodinných tradic. Rodinné jmění přechází bez rozdělení do rukou jediného dědice, který má však více povinností než práv – zejména vůči sourozencům, které např. musí podporovat při vzdělání. Nerozdělený majetek umožňuje dobrou morálku, pořádek, čistotu, radost rodinného života, starost o budoucnost a prospěch společnosti⁹.

Francois De Singly uvádí, že podle Émila Durkheima „závisí fungování rodiny (stejně jako její formy) na morfologii společnosti.“¹⁰ Ivo Možný, uvádí že Émile Durkheim postavil proti sobě typ rodiny soudobé, kterou nazývá manželskou rodinu a tradiční rodinu patriarchální.

Manželská rodina vzniká „jako důsledek vydělení se nukleární rodiny z příbuzenské rodiny. Vlastnictví již nebylo vázáno na dům, každý člen rodiny, dokonce i děti, může mít svůj majetek“¹¹ Autorita a práva otce jsou omezována. Dítě po dosažení plnoletosti ztrácí právní závislost na otci. Jelikož děti opouštějí dům, jádrem manželské rodiny zůstávají manžel a manželka. V případě, že by jeden člen rodinu opustil, vedlo by to k rozpadu manželské rodiny. Proto navrhoval, aby byly podporovány zaměstnanecké spolky, které by mohly převzít určité funkce rodiny. Domníval se, „že dědění majetku a sociálního statutu, které dříve zakládalo pevnost a kontinuitu rodiny, ztrácí stále více na významu. Rodina tím pozbývá svůj základní stabilizátor“.¹² Tradiční rodina patriarchální, která „se skládá z rodičů, z ženatých synů a z jejich žen a dětí“¹³

Francois De Singly uvádí, že „podle Talcotta Parsonse ztratila moderní rodina mnohé ze svých dřívějších funkcí, které převzaly jiné instituce. Zůstává jí hlavně úkol ujmout se utváření osobnosti dětí a stabilizovat ji u dospělých. Rodina se definuje především emoční podporou, kterou svým členům zaručuje.“¹⁴

Ivo Možný uvádí, že Talcott Parsons „se při budování teorie rodiny opíral o americkou rodinu padesátých let. Média ji prezentovala jako šťastný manželský pár, vychovávající své děti na předměstí v domku se zahrádkou. Byla to rodina

⁹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 32.

¹⁰ DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha : Portál, 1999, s. 14.

¹¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s.28.

¹² MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 28.

¹³ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 26.

¹⁴ DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha : Portál, 1999, s. 20.

dvougenerační, neolokální, s jasným „funkčním“ dělením ženské a mužské rola - byla to nukleární rodina“¹⁵. Zabýval se i otázkou – způsobu integrace rodiny do společnosti, „kdy kladl důraz na to, že nukleární rodina je relativně uzavřený systém s omezenými a nejvýznamnějšími styky mezi příbuznými v širší rodině – na rozdíl od tradiční rodiny, jak ji uchovával idealizovaný obraz minulosti v krásné literatuře i v sociologické paměti teorií rodiny z devatenáctého století“.¹⁶ Rodina je dle Parsonse především sociální skupinou a institucí, která plní nepominutelné funkce v sociální struktuře. Dále ji viděl „jako přístav intimity chránící před vypjatě konkurenčním prostředím kapitalistické společnosti“.¹⁷

Nukleární rodina je dle Talcotta Parsonse a jeho spolupracovníka Roberta F. Balesa organizována v následujícím schématu:

Základní struktura rolí v nukleární rodině¹⁸

	instrumentální priorita	expresivní priorita
Nadřazený	otec (manžel)	matka (manželka)
Podřazený	syn (bratr)	dcera (sestra)

Reakcí na pojem nukleární rodiny byla teorie manželské rodiny dle Williame J. Goodeho, která vzniká „svobodnou volbou, založenou na vzájemné přitažlivosti. Věk při uzavírání sňatků je proto spíše vyšší, neboť výběr vyžaduje jistý čas a určitou zralost, a v tržní společnosti musí být opřen i o ekonomickou autonomii. Předpokládá se ovšem, že základem vzájemné přitažlivosti je emociální nikoli ekonomické uspokojení z ustaveného svazku“¹⁹. V této rodině je akceptovatelný rozvod (legitimní alternativa rodinného chování) i opakované manželství (nový

¹⁵ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 44.

¹⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 46.

¹⁷ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 47.

¹⁸ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 45.

¹⁹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 48.

pokus). V ideologii manželské rodiny hrají velkou roli vnitřní vztahy - rovnost mezi mužem a ženou.

Ivo Možný uvádí, že antropolog George P. Murdock „zjistil, že nukleární rodina je bez výjimky ve všech buď převažující formou rodiny, anebo alespoň základní jednotkou, jež je stavebním materiálem i pro složitější rodinné systémy“.²⁰ Dále Možný uvádí, že Colin Bell rozdělil středostavovské rodiny na měšťanské (burgesses) a kariérové (spiralist). V měšťanské rodině byli „měšťané lokálně zakotvení, často v rodinné firmě, budované dvě-tři generace“²¹. V této rodině si muži mezigeneračně pomáhali zejména v oblasti finanční např. hledání místa, zakládání nového projektu. Kariérové rodiny „se naopak stěhovaly často – za lepším místem a vyšším postavením“.²² Celá rodina se přestěhovala kvůli profesionální kariéře muže. Na dálku však byla rodina podporována prarodiči. V době, kdy muž dosáhl určitého profesionálního postavení docházelo k stěhování rodiny zpět na místo, odkud se v prvopočátku odstěhovali.

2) Definice a pojetí rodiny z hlediska psychologického

Rodina je z psychologického hlediska ojedinělý typ sociální skupiny. Poskytuje jedinci prostředí pro jeho rozvoj a nenahraditelné klima rodiny. Život rodiny obsahuje model a vzor chování i jednání, které jedinec přebírá.

Schneewind uvedl definici rodiny takto „intimní vztahový systém vyznačující se časoprostorovým ohraničením, jeho členové utvářejí svůj společný život především v privátním prostoru, z něhož jsou vyloučeny jiné osoby. Rodina je vytvořena na základě vzájemných závazků a společných cílů.“²³

Pavel Říčan mluví o rodině pouze tam, „kde jde o specifický asymetrický vztah (rodičovské) péče a výchovy na jedné straně a jejího přijímání na druhé straně“.²⁴

²⁰ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 44.

²¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 53.

²² MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999, s. 53.

²³ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998, s. 192.

²⁴ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998, s. 193.

3) Definice a pojetí rodiny z hlediska právního

Právní pohled na rodinu je trochu odlišný, když rodina v pravém slova smyslu v současném právu kodifikována není. Z právního hlediska lze rodinu chápat jako uskupení osob, které společně žijí, hradí společně a nerozdílně náklady. Náš právní řád nepředkládá specifikovanou definici rodiny.

Definici rodiny z právního hlediska však můžeme alespoň nepřímou dovodit z některých právních norem, např. zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích v ustanovení. § 68 odst.4 definuje osobu blízkou: „Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá právem pocítovala jako újmu vlastní.“²⁵ Obdobnou definici pak můžeme nalézt i v jiných obdobných právních předpisech. Zde je vidět, že právo zahrnuje do rodiny mimo osob v příbuzenském poměru i osoby dalších, které poměrně krkolomně definuje tak, že újmu, kterou by tyto osoby utrpěly, bychom považovali za újmu sobě vlastní. Za takovou osobu, a tedy i člena rodiny v širším slova smyslu, tak může být považován každý, o kom toto prohlásíme.

V Listině základních práv a svobod najdeme ustanovení o ochraně rodiny v čl. 32, odst. 1 „rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona“.²⁶ Podle zákona o rodině č. 91/1998 Sb. dle § 1 odst. 2 je „hlavním účelem manželství založení rodiny a řádná výchova“.²⁷ V současné době v kontextu se změnou pohledu na homosexualitu jako posedlosti, nemoci, kterou je třeba léčit, na běžnou sexuální orientaci, se pak naskytá otázka, jak pohlížet na pár stejného pohlaví, který navíc vychovává dítě, ať již vlastní, nebo adoptované. Zákonem 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství byl de facto jen uzákoněn status quo, který již byl po několik let běžný, pouze svazek dvou osob stejného pohlaví se nenazývá manželstvím, ale partnerstvím, práva a povinnosti jsou obdobné, i když ne ve všem, např. osoba žijící v partnerském svazku, se nemůže stát osvojitelem dítěte tj. partnerská dvojice nemůže adoptovat dítě (viz § 13 odst.2 uvedeného zákona). Je pak

²⁵ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ Listina základních práv a svobod

²⁷ Zákon o rodině č. 91/1998Sb., ve znění pozdějších předpisů

otázkou, jak pohlížet na dva partnery, kteří uzavřeli tento druh „manželství“. Jako na rodinu prokreační na ně určitě pohlížet nelze, z biologického hlediska nemohou mít spolu potomky, rovněž tak nemohou legálně osvojit dítě. Přesto se i v takovém případě mohou stát rodinou nukleární, a to pokud i jeden nebo oba partneři z předchozího heterosexuální sňatku přivedou do partnerství dítě, o které pečují. Takové dítě, se pak stává členem této rodiny a druhý z partnerů k němu má stejné povinnosti, co se týká výchovy a vývoje, jako by byl jeho rodičem viz § 13 odst.3 zákona.

4) Definice a pojetí rodiny z hlediska ekonomického

Ekonom na rodinu pohlíží jako na jednotku schopnou produkce, ale i spotřeby. Rodina by měla být schopná se o sebe ekonomicky postarat. V případě, že toho není schopna, je jí nápomocen stát, který ji umožní finanční pomoc ve formě sociálních dávek. I plánované rodičovství a počet dětí můžeme vidět jako ekonomickou otázku rodiny.

5) Definice a pojetí neúplné rodiny

Neúplná rodina, je rodina v níž jeden člen, buď otec nebo matka chybí, tj. nežije se zbytkem rodiny pospolu, ačkoliv se i s rodinou občas stýká. Za neúplnou rodinu však nepovažujeme rodinu, kde otec nebo matka z nějakého důvodu většinou pracovního na určitou ohraničenou dobu někdy se i opakující tuto rodinu opustí. Rozlišujeme dva typy neúplných rodin první, v níž otec nebo matka zemřeli (případně jsou nezvěstní, či je vedeno řízení o prohlášení za mrtvého) a druhou, kdy otec nebo matka rodinu opustili, je přitom irelevantní, zda manželé již jsou rozvedeni, rozvádějí se, či rozvodové řízení ještě neprobíhá.

Helena Grecmanová uvádí, že „V neúplné rodině dítě postrádá buďto vzor životní mužské nebo ženské role, problematizuje se v ní vytvoření pozdější mužské identity u chlapce a ženské identity u dívky. Ve dvoustranném vztahu já – ty (rodič

dítě) se vůbec hůře vytváří vědomí identity vlastního já než v trojstranném vztahu já – ty – on (otec – matka – dítě).²⁸

1.2 Funkce rodiny

Reprodukce, výchova, socializace a přenos kulturních vzorů, to jsou základní funkce rodiny, které rozeznává Velký sociologický slovník.²⁹ K těmto základním funkcím pak bychom mohli přidat ještě funkci sociálně ekonomickou a emocionální.

Helena Grecmanová uvádí, že funkce rodiny jsou ovlivněné:

- „ hospodářstvím, politikou, kulturou, které vytvářejí vlastní životní styl doby, v níž se odrážejí uspěchanost, překotný životní rytmus, konzumnost života se všemi neblahými důsledky (rozvodovost, neúplné rodiny, existence problémových rodin, dysfunkčních rodin atd.),
- sociálními vztahy a postoji členů rodiny, věkovým složením a velikostí rodiny, vzdělanostní úrovní rodičů, orientací zájmů a pohlavní převahou členů rodiny.³⁰

Reprodukční funkce, je snad nejstarší funkcí, de facto rodina byla v prvopočátcích zakládána právě za účelem reprodukce. Spočívá v zajišťování reprodukce lidského rodu. Řeší se zde otázky ohledně počtu dětí, zdraví a tělesné aktivity.

Výchovná funkce je u rodiny v některých oblastech výchovy těžko zastupitelná a přitom velmi důležitá. Výchovnou funkci rodiny však s postupem doby částečně přebírá společnost organizováním výchovy a vzdělávání již od útlého věku jedince formou různých povinných ale i dobrovolných vzdělávacích zařízení od mateřských a základních školy, až po školy vysoké. V současné době však lze i když ojediněle sledovat trend, alespoň v základní rovině výchovy a vzdělávání, návratu části výchovy a vzdělávání rodině. Toto je uzákoněno v § 41 školského zákona (561/2004 Sb.), kde se hovoří o individuálním vzdělávání. Výchovu a vzdělávání tak

²⁸ GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., *Obecná pedagogika II*. Olomouc: HANEX, s. 26.

²⁹ PETRUSEK, M. a kol. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996, s. 940.

³⁰ GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika II*. HANEX : Olomouc, 2002, s. 11.

v daném případě přebírá opět rodina, i když je pod dohledem školy. Takovýto postup je však možný pouze na nižším stupni základní školy.

Socializační funkce rodiny spočívá především v postupném začleňování jedince do společnosti. tj. ve vštěpování sociálních norem a hodnot společnosti tak, aby se jedinec choval konformně. Socializace v širším slova smyslu není nikdy ukončena a probíhá během celého života jedince, ať již orientační, prokreační, nukleární či rozšířená potom jedince dále socializují. Nejdůležitější je však socializační funkce rodiny během prvních několika let jedince v orientační rodině, kdy dochází k utvrzování norem společnosti.

Ekonomicko – zabezpečovací funkce rodiny prezentuje zabezpečování hmotných podmínek a potřeb členů rodiny. Rodiče nesou zodpovědnost za materiální zabezpečení svých potomků. V případě, že rodiče této funkce nejsou schopni, pomáhá jim stát sociálními dávkami, které jsou závislé od příjmu celé domácnosti.

Emocionální funkce rodiny se zakládá na citové vazbě mezi všemi členy rodiny. Důležité je i rodinné prostředí, ve kterém by se dítě mělo cítit bezpečně a spokojeně. V rodině by měla panovat vzájemná důvěra a odpovědnost mezi členy rodiny. Rodina by měla vytvářet vhodné prostředí pro rozvoj emocionálních a charakterových vlastností dětí.

Ochranná funkce rodiny má zajistit dítěti péči o a ochranu před nepříznivými vlivy. Rodiče mají povinnost vychovávat a pečovat o své dítě, usměrňovat jeho chování, dohlížet na něj, starat se o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Tuto povinnost mají oba rodiče i za situace, kdy dítě bylo svěřeno do výchovy jen jednomu z nich. Rodiče jsou právně zodpovědní za děti do 15 let. Od 15 do 18 let je na dítě pohlíženo jako na mladistvého, který jej již zodpovědný za své jednání. Rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není dítě právně způsobilé. Odpovědnost rodičů odpadá zejména tehdy, byli-li podle zákona o rodině zbaveni rodičovské zodpovědnosti.

1.3 Role matky a otce v rodině

Každý člen rodiny měl v minulosti poměrně přesně dané úlohy a postavení, každý z členů rodiny měl svou roli. Otec byl hlavou rodiny, osobou, která měl při rozhodování poslední slovo, byl autoritou, se kterou si jen málokdo dovolil vyslovit nesouhlas. V některých společnostech i pánem nad životem a smrtí členů rodiny. Primární rolí otce bylo zajistit rodinu po hmotné stránce – živitel rodiny. Rolí matky bylo zajistit každodenní chod rodiny, její povinností byla péče o děti, o manžela a běžné činnosti týkající se běhu domácnosti a rodiny. Od konce 19. století postupnými kroky začalo docházet k zásahům státu do rodiny, což sebou přinášelo i změny v rolích otce a matky v rodině. V současné době se role otce a matky v rodině do jisté míry stírají, i když historická setrvačnost nadále v některých rodinách stále funguje a jednotlivé role členů rodiny jsou stále rigidně dodržovány. V současné době je však na otce i matku nahlíženo jako na osoby ekonomicky aktivní, které jsou obě živiteli rodiny a nelze již říci, že jeden z rodičů se stará o chod rodiny výrazně větší měrou než druhý.

Domnívám se, že v současné rodině se již role otce a matky v rodině natolik setřely, že lze jen těžko najít tu, která patří vyloženě otci, či matce. Nejdůležitější úlohou, která zůstává ve většině rodin nerovnoměrně rozdělena mezi otce a matku je mateřství. Tatínkové na rodičovské dovolené již přestali být raritou, která byla společností považována za konformní snad jen u vdovců. Na základě biologických, psychologických a sociologických rozdílů mezi mužem a ženou však lze i přesto vyzorovat některé role, které jsou většinou určeny matce a které otci.

Otec se z biologického pohledu podílí na vzniku nového člena rodiny. Otec je pro dítě vzorem, dítě sleduje co, jak a proč otec dělá, a tyto vzorce chování po něm přijímá. Otec je ochráncem rodiny, toto vychází z doby, kdy muž byl lovcem, bojovníkem a ochráncem celé rodiny. Otec dítě učí jak vyřešit problém. Otec má vliv na schopnost dítěte „poprat“ se s realitou. Tím otec přispívá k vývoji osobnosti dítěte. Dle Matějčka „však neexistuje mateřská role s výjimkou těch, které jsou dány biologicky, kterou by otec nemohl zvládnout, či se jí naučit. Představa, že by žena měla predispozici pro péči o dítě“ je dle Matějčka diskutabilní, a nepodařila se

prokázat.³¹ Při různých pokusech sice bylo zjištěno, že matka má více vyvinuté instinkty vůči dítěti, než otec, nicméně pokud se pokusu účastnil otec trvale o dítě pečující, byly výsledky srovnatelné s matkami.

Úlohou matky je primárně mateřství, od početí po porod a následné kojení, je to snad jediná biologicky definovaná úloha matky, kterou za ni otec nemůže, alespoň v první fázi převzít. Mateřství však narozením dítěte nekončí, ale spíše pokračuje a začíná v jiné podobě. Matka je ochránitelkou dítěte, pečovatelkou, žena však již v současné společnosti není pouze matkou, která pečuje o dítě, ale je současně i výdělečně činnou osobou. Dle Hany Maříkové rodina zaměstnané kombinuje práci otce i matky s péčí o rodinu, ale „muž již nestojí stranou, nýbrž je vtažen do víru nově organizované rodinné struktury.“³²

³¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, s. 81.

³² MAŘÍKOVÁ, H. *Muž v rodině: Democratizace sféry soukromé*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999, s. 98.

2 Neúplná rodina

Rodina na konci 19. století a začátku 20. století byla posvátnou institucí, jejíž rozpad byl společensky velmi nekonformní. Události 20. století však vedly k zásadní změně pohledu na rodinu, uvolnění rodinného svazku a tím i poměrně snadnějšímu rozpadu rodiny. První polovina 20. století byla ve znamení dvou světových válek. Válečná utrpení se promítla prakticky do všech rodin na celém světě, výjimkou (především v Evropě) byla rodina, která by nepřišla přinejmenším alespoň o jednoho člena rodiny. Po ekonomické stránce se války dotkly všech rodin, během válečných a poválečných let prudce klesla životní úroveň obyvatelstva, což mělo za následek utužení rodinných vztahů. „V těch letech se rodiny jakožto jediná útočiště v krutém světě semkly a pevně zorganizovaly, aby byly soběstačné a mohly přežít.“³³ Typické pro dané období bylo zajištění co největší soběstačnosti rodiny, především co se týká základních potřeb. „Venkovským rodinám všichni závidí: Zůstaly ve svých domovech a jsou považovány za bohaté a mocné, protože produkují dost pro sebe a ještě vydělávají na černo“³⁴. Válečné období vyprodukuje velké množství vdov po zemřelých v obou konfliktech, ale i žen, které se z důvodu nedostatku mužů tzv. bílé vdovy, nemohou vdát. Toto ve svém důsledku vede ke rozšíření fenoménu, který byl v dřívějších dobách marginální, neúplná rodina, především bez otce, ve které je matka nucena se postarat o celou rodinu. Neúplná rodina se tak pomalu stává nikoli výjimkou, či excesem, ale běžnou skutečností. Výjimku tvoří státy bývalého sovětského bloku, které po druhé světové válce institucionalizovali rodinu jako základní společenskou jednotku v základních zákonech a poměrně výrazně zpřísnilo rozvodovou legislativu: „Zato Stalin musel ve své obrovské zpustošené zemi pokryté mrtvolami nasadit trochu jiný kurs. úplně upustil od „Kolektivistických“ představ, tak drahých Leninistům a 8. července 1944 změnil stávající zákony: už neuznává volný svazek a podporuje se zákonné manželství a rodina. Rodina se stává „základem společnosti“ a v roce 1949 dostávají soudy legislativní prostředky i

³³ SULLEROTOVÁ, E. *Krise rodiny*. Praha : Karolinum, 1998, s. 8.

³⁴ SULLEROTOVÁ, E. *Krise rodiny*. Praha : Karolinum, 1998, s. 8.

příslušné pokyny umožňující zamítnout množství žádostí o rozvod.³⁵ Satelitní země Sovětské svazu vyhlásily obdobné myšlenky ve svých ústavách: „manželství a rodina tvoří základ pospolitého života (NDR), že rodinu, základní buňku, (Maďarsko) bere stát pod zvláštní ochranu (Rumunsko) či stát pečuje o to, aby rodina byla zdravou základnou rozvoje národa (Československo).“³⁶

V letech po druhé světové válce lze sledovat především ve Švédsku nezasazeného válkou, vznik zcela nového trendu v uzavírání manželství a tím i vzniku rodiny. Toto období je především pro Švédsko, ale později i pro ostatní státy typické vysokou mírou sňatečnosti, který je doprovázen i o výrazné snížení věku novomanželů. Příčinou tohoto trendu je především snaha mladé generace odpoutat se od poměrně rigidního pohledu na sňatek, jako možnost rozšíření sféry vlivu, získání majetku, či společenského postavení, a volit životního partnera, ne na základě postavení, majetku, šlechtického titulu, ale především na základě vzájemných sympatií snoubenců. Tato zásadní změna zasáhla brzo po Švédsku i celou Evropu.³⁷

V současné době počet neúplných rodin přibývá. Absence jednoho z rodičů není vzácným jevem. Můžeme to připisovat zhoršené ekonomické situaci nebo menší snaze o kompromisní řešení problému v rodině. Může jít i o nedostatečnou komunikaci mezi partnery, které vyústí až v rozvodové řízení. V tomto případě se může partner na roli jednoho rodiče v neúplné rodině aspoň zčásti připravit. V jiné situaci se ocitne partner, který žil ve spokojeném manželství a fungující rodině, který přišel o partnera v důsledku těžké nemoci nebo jiným neštěstím. Nejenže se musí vyrovnat s psychickým traumatem ze ztráty životního partnera, ale je zcela nepřipraven na život v neúplné rodině. Dalším příkladem může být svobodná matka s dítětem, která se k životu v neúplné rodině rozhodne sama dle svého uvážení. V jiné situaci bude matka, která je donucena okolnostmi zůstat sama s dítětem. Jinou kapitolou neúplných rodin je i vzrůstající počet otců jako jediným rodičem v neúplné rodině.

³⁵ SULLEROTOVÁ, E. *Krise rodiny*. Praha : Karolinum, 1998, s.10,11.

³⁶ SULLEROTOVÁ, E. *Krise rodiny*. Praha : Karolinum, 1998, s.13.

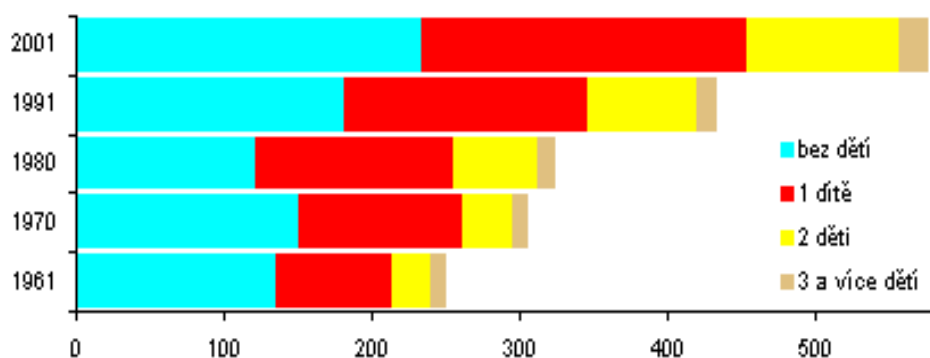
³⁷ SULLEROTOVÁ, E. *Krise rodiny*. Praha : Karolinum, 1998, volně s. 15-17.

K 1. 3. 2001 bylo v České republice 576 420 neúplných rodin.

Složení neúplných rodin podle počtu závislých dětí v ČR v letech 1961-2001

Rok sčítání	Neúplné rodiny celkem	v tom podle počtu závislých dětí				
		bez dětí	1	2	3	4 a více dětí
v tisících						
1961	249,6	134,9	77,8	26,3	7,5	3,1
1970	306,7	149,7	111,3	35,8	7,6	2,3
1980	325,1	121,2	133,5	57,7	10,4	2,3
1991	434,4	180,3	166	73,4	12,5	2,2
2001	576,4	233	221,9	102,4	15,8	3,3
v %						
1961	100	54,1	31,2	10,5	3	1,2
1970	100	48,8	36,3	11,7	2,5	0,7
1980	100	37,3	41	17,8	3,2	0,7
1991	100	41,5	38,2	16,9	2,9	0,5
2001	100	40,4	38,5	17,8	2,7	0,6

Struktura neúplných rodin podle počtu závislých dětí v letech 1961 - 2001
v tisících



*

Celkem žije v neúplných rodinách na 1,5 milionu osob, z toho 488 tisíc závislých dětí.

* V letech 1991-2001 vzrostl počet neúplných rodin o 142 tisíc (z toho 89 tisíc je se závislými dětmi), nejvíce za posledních 40 let.

* Počet mužů pečujících o nezaopatřené děti, se za toto období zvýšil z 30 na 43000.

* V čele 85 procent neúplných rodin je žena.³⁸

³⁸ Neúplné rodiny, Český statistický úřad [online]. c2011, poslední revize 18.3.2011 [cit.2011-05-21]. Dostupné z: < http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/o/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-2_neuplne_rodiny >.

Rodina s jedním rodičem může vzniknout na základě dobrovolného nebo nedobrovolného rozhodnutí matky, která se rozhodne nebo je přinucena okolnostmi zůstat svobodnou matkou. Dalším důvodem může být rozvod nebo ovdovění. Ve své práci se budu zabývat těmito typy rodin, které vznikly z důvodů:

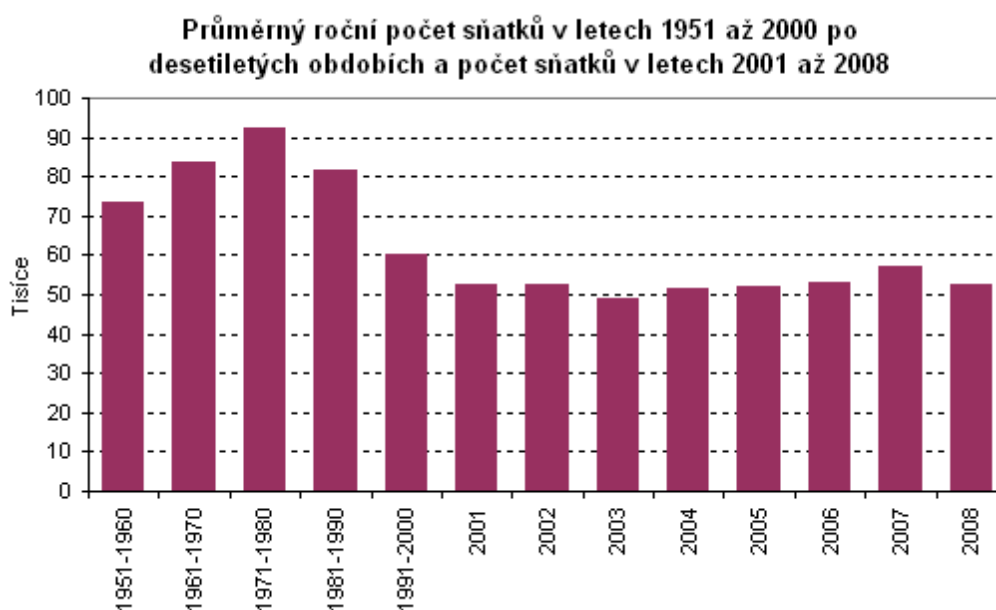
- rozpadu partnerství před sňatkem,
- rozvodu,
- úmrtí.


2.1 Rozpad partnerství před sňatkem

V dřívějších dobách zůstat svobodnou matkou představovalo stigma, které znamenalo vyloučení nejen matky, ale i dítěte a dalších generací potomků ze společnosti. Na dítě, které se narodilo svobodné matce bylo pohlíženo jako na vydědence společnosti (bastard, levoboček). Jinak bylo pohlíženo na nemanželské děti vlivných osob, které mohly i zastávat méně významnější úřady. V současné době je tato situace naprosto odlišná, neúplná rodina je běžným jevem současné společnosti. Narodit se, nebo vyrůstat v neúplné rodině nyní neznamena žádné předsudky. Rozhodnutí zůstat svobodnou matkou může být dobrovolné nebo nedobrovolné. Může jít o ženy, které partner opustil, ale může jít o ženy, které budou sice vystupovat v roli svobodné matky, ale přitom budou žít v partnerském vztahu a tvořit klasickou rodinu; takovou rodinu z pohledu sociologického však nemůžeme považovat za neúplnou, když všichni její členové plní svou roli. Z pohledu právního se o rodinu může jednat, je však problematické prokazovat, zda dané osoby spolu žijí ve společné domácnosti (viz kap. 1.1). Na tuto otázku, proč vznikají takové právně nesvázané svazky můžeme hledat odpověď např. v současném sociálním systému. Objektivně je postavení svobodné matky horší než vdané ženy, a proto se sociální systém snaží svobodným matkám finančně pomáhat sociálními dávkami. V případě, že žena vystupuje jako svobodná matka s dítětem ve většině případech dosáhne na většinu sociálních dávek počínaje dávkami státní sociální podpory, které jsou vázány na výši příjmů domácnosti, a někdy i na dávky sociální, a to i přesto, že ve skutečnosti žije s partnerem a tvoří klasickou rodinu. Tímto však je tato rodina finančně zvýhodněná, jelikož pro výpočet sociálních dávek byl zohledněn pouze

příjem ženy - samoživitelky. Tímto tématem se budu podrobněji zabývat v bodě 4.2 – Ekonomické hledisko svobodné matky. Může to být jeden z důvodů, proč u nás klesá počet uzavřených manželství a ženy zůstávají svobodnými matkami?

Graf Českého statistického úřadu nám ukazuje vývoj sňatečnosti v České republice od roku 1951 až do roku 2008:



 Zdroj: Český statistický úřad ³⁹

2.2 Rozvod

Z historického hlediska byl rozvod, který byl znám pod pojmem manželská rozluka, umožněn dle zákona č. 320/1919 Sb. Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, který byl vydán 22.5.1919, s účinností od 13.6.1919, který stanovil konkrétní důvody rozluky:

§ 13 manželské novely

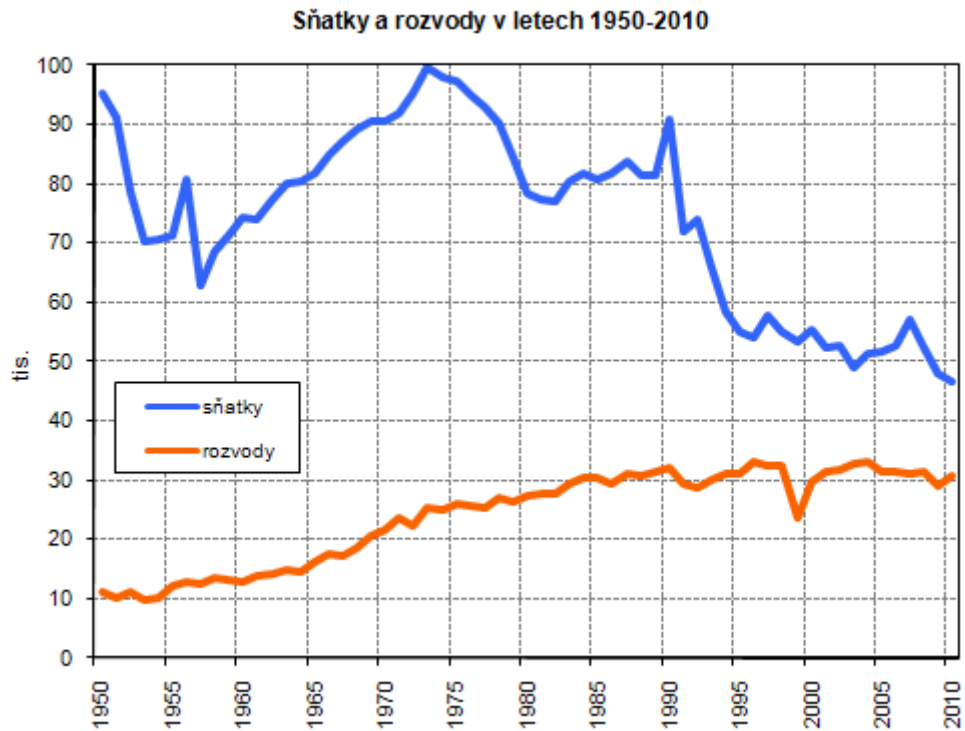
³⁹ Sňatečnost, Český statistický úřad [online]. c2011, poslední revize 15.1.2010 [cit.2011-05-21]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>.

„O rozluku každého manželství žalovati lze:

- a) dopustil-li se druhý manžel cizoložství;*
- b) byl-li právoplatně odsouzen do žaláře nejméně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšlý z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze;*
- c) opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátil-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Není-li pobyt jeho znám, budiž soudní vyzvání učiněno veřejně;*
- d) ukládal-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví;*
- e) nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce, neb opětovně ho na cti urážel;*
- f) vede-li zhýralý život;*
- g) pro trvale nebo periodicky probíhající chorobu duševní, která trvá tři léta; pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ni těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá dvě léta; pro padoucí nemoc, trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou;*
- h) nastal-li tak hluboký rozvrat manželský, že na manželích nelze spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Rozluku nelze vysloviti k žalobě manžela, který rozvratem je převážně vinen;*
- i) pro nepřekonatelný odpor. Žalobě lze vyhověti jen tehdy, připojí-li se k žádosti za rozluku třebas i dodatečně také druhý manžel. V tomto případě netřeba však rozluky ihned povolovati, nýbrž lze napřed uznati na rozvod od stolu a lože a to třebas i vícekráté.“*

Po celou dobu platnosti této úpravy (tedy období tzv. I. republiky) se celkový počet povolených rozluk podle Statistické ročenky pohyboval průměrně kolem 4680 ročně. Z historického hlediska na rozluku manželství měla velký vliv církev a rovněž postavení žen v manželství. Muž byl hlavou rodiny a zároveň ekonomicky zabezpečoval rodinu. Žena tedy byla na muži závislá hlavně po stránce ekonomické. Po rozluce manželství se tak dostávala do obtížné sociální, ale i společenské situace. Poválečná změna ekonomických podmínek života společnosti (vítězství pracujícího lidu) s sebou přinesla i nový zákon č. 265/1949 Sb., O právu rodinném, který nabyl účinnosti dnem 1.1.1950. Nová právní úprava odstranila rozlišování rozvodu a rozluky a možnost právního ukončení manželství za života obou manželů byla

upravena pod názvem ROZVOD⁴⁰. Vývoj sňatků a rozvodů v letech 1950 až 2010 dokladuje stejnojmenný graf Českého statistického úřadu.⁴¹



Počet sňatků, počet rozvodů a současně i poměr rozvodů na 100 sňatků ukazuje následující tabulka.⁴²

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Brno : Computer Press, 2003, s. 4, 5.

⁴¹ Sňatky a rozvody 1950-2010. *Český statistický úřad* [online]. c2011, poslední revize 22. 6. 2011 [cit.2011-06-23]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2010>.

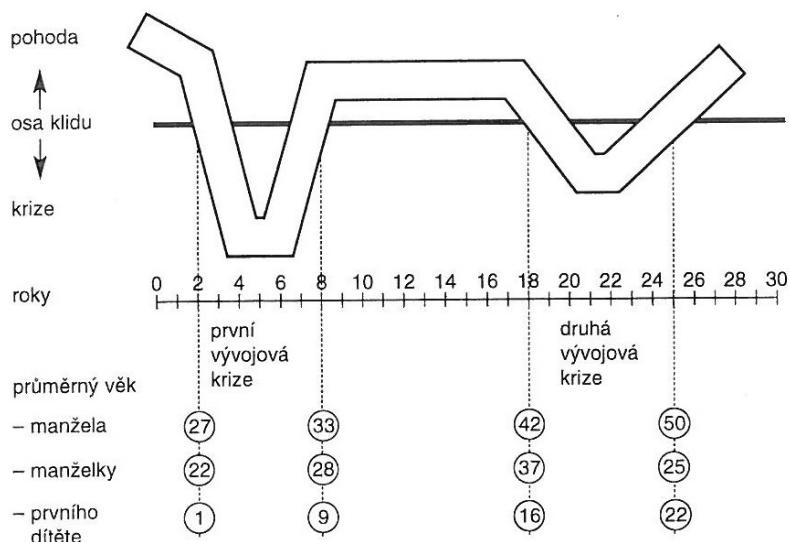
⁴² HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Brno : Computer Press, 2003, s. 5.

Rok	Sňatky	Rozvody	Rozvod na 100 sňatků
1965	81 757	16 196	19,8
1970	90 624	21 516	23,7
1975	97 373	26 154	26,9
1980	78 343	27 218	34,7
1985	80 653	30 489	37,8
1990	90 953	32 055	35,2
1991	71 973	29 366	40,8
1992	74 060	28 572	38,6
1993	66 033	30 227	45,8
1994	58 440	30 939	52,9
1995	54 956	31 135	56,7
1996	53 896	31 113	61,4
1997	57 804	32 465	56,2
1998	55 027	32 363	58,8
1999	53 523	23 657	44,2
2000	55 321	29 704	53,7
2001	52 374	31 586	60,3

Klesající tendenci rozvodovosti vidíme od roku 1991, kdy dochází k mírnému poklesu, což může být způsobeno určitou nejistotou z budoucnosti, ale i nárůstem soudních sporů v oblasti restitučních nároků a tedy prodloužení délky soudních řízení týkajících se rozvodů. Dále si je třeba uvědomit, že statistika zahrnuje i opakované sňatky a rozvody. Od roku 1991 se snižuje i počet uzavřených sňatků, ale rozvody se týkají manželství, které byla uzavřena dříve. Důvodem těchto rozvodů může být dle manželských poradců „syndrom prázdného hnízda“ - děti jsou zletilé a opouštějí domov nebo „syndrom zavírajících se dveří“ – muž v určitém vyšším společenském postavení, disponující určitým majetkem a propadl kouzlu o hodně mladší partnerce. Manželství je ohrožováno vnějšími i vnitřními vlivy a prochází řadou krizí.

Miroslav Plzák popsal v manželství dvě typická krizová období ⁴³.

Základní typy problémů a jejich řešení



Obr. 10 Vývojové manželské krize podle Plzáka

„Tyto krize se shodují s klinickými zkušenostmi. První vývojová krize se objevuje mezi třetím a sedmým rokem trvání manželství. Krize se může objevit bez jakékoliv závažnější vnější příčiny, za příznivých bytových i ekonomických podmínek dvojice, bez zasahování rodičů, bez nevěry některého z partnerů i bez anomálních rysů v povaze některého z nich. Přítomnost uvedených faktorů nástup krize ovšem zpravidla urychluje a její průběh zhoršuje⁴⁴. Druhá vývojová krize se objevuje mezi 17–25 lety manželství. Je méně hluboká. Na jejím vzniku se uplatňuje přibližování involučního věku se zvýšenou citlivostí, obavami, objevováním se různých somatických obtíží, osamostatňování se a odchod dětí.“⁴⁵

V manželské krizi narůstá pocit nespokojenosti, různosti názoru a vzájemnému se odcizování. Objevují se hádky, výčitky a pocity zklamání. Některé manželské dvojice tyto krize překonají a fungují dál v úplné rodině. Vzhledem

⁴³ KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha : Portál, 2000, s.134.

⁴⁴ KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha : Portál, 2000, s.133.

⁴⁵ KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha : Portál, 2000, s.134.

k vývoji rozvodovosti se můžeme domnívat, že počet manželství, které mají různé neshody či nedorozumění se nemění, ale mění se způsob řešení těchto krizí. Milana Hrušáková uvádí „*V současné době jsou na straně žen uváděny tyto příčiny:*

- *příčina nezjištěna*
- *rozdílnost povah a zájmů*
- *nevěra*
- *nezájem o rodinu*
- *sexuální neshody.*⁴⁶

Rozvedená matka

Rozvod je pro ženu bolestnou zkušeností. Může být chtěný, nechtěný, plánovaný či neplánovaný. Ve většině případů má však za následek zhoršení ekonomické situace rodiny. Dále se žena musí vypořádat se svou psychickou stránkou, kdy si může dávat za vinu určité selhání, jelikož do manželství vstupovala s představou, že tento svazek bude trvat až do konce jejího života. Dostává se do nové role, která se týká přátel i blízkého okolí. V některých případech si žena musí najít nové bydlení a s tím souvisí řada nových situací. V případě, že je žena nucena najít si nové zaměstnání je tato situace pro ní ještě komplikovanější, jelikož si musí zvyknout na nový pracovní kolektiv. Této situace nebudou ušetřeny ani děti, které si budou muset najít nové kamarády ve škole a přizpůsobit se novým pravidlům rodiny. V mnoha případech je pro dítě rozvod rodičů traumatickým zážitkem a důsledky této životní změny v něm můžou zanechat celoživotní stopy. Zdánlivě nejjednodušší situací může být rozvod rodičů v době, kdy je dítě v útlém věku. V případě, že iniciátorem rozvodu byla žena, může být pro ní rozvod svým způsobem vysvobozením z nefungujícího vztahu. Žena si uvědomuje, že na vedení domácnosti, výchovu dětí a ekonomickou stránku rodiny zůstává sama bez opory partnera. Žena může být vystavena stresu a psychické zátěži ze vzniklé situace, kdy má strach, že rodinu dostatečně nezabezpečí popř. že nezvládne výchovu dětí.

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Brno : Computer Press, 2003, s.14.

Rozvedený otec

Zdeněk Matějček uvádí, že „*Při rozvodech manželů s dětmi stále ještě ve více než devadesáti procentech svěříje soud dítě do péče matky, o zbytek se dělí otcové s ostatními příbuznými a různými ne-rodinnými výchovnými institucemi. Otec může dostat dítě do své péče prakticky jen tehdy, když se prokáže, že matka je k výchově a péči o dítě mimořádně neschopná, zatímco on, otec je naopak mimořádně schopný a má k tomu i vnější dobré podmínky*“.⁴⁷

Irena Sobotková uvádí, že „V povědomí lidí je zakódováno, že pečovatelské funkce lépe zvládají ženy a společnost je tomu přizpůsobena – různé podpůrné skupiny pro maminky s malými dětmi jsou určeny pro matky (mateřská centra), otec by se mezi nimi cítil aspoň z počátku výjimečně. Společnost u nás ještě nevyvinula dostatečnou podpůrnou síť pro osamělé otce, jako by s nimi nepočítala.

Závěry studií jsou pro muže příznivé a povzbudivé:

- muži stejně jako ženy dovedou pečovat o děti – jejich úspěch závisí na jejich osobnosti a osobní historii, na okolnostech, na finančním zabezpečení a na podpůrné síti, která je k dispozici
- příběhy osamělých otců posouvají hranice tradičních představ o rodičovství a výchově dětí
- kompetentní rodičovství muže zvyšuje jeho společenskou prestiž
- muži mají jiný styl rodičovství, ale není to styl lepší či horší. Děti se v péči milujícího otce mohou cítit stejně spokojeně jako v péči matky“.⁴⁸

Rozvedený otec se z části musí vypořádat s jinými problémy než rozvedená žena. Po stránce finanční na tom tyto rodiny bývají o něco lépe. Častěji také požádají o pomoc své nejbližší příbuzné. Nejčastěji jim v počátcích nové životní etapy pomáhají rodiče rozvedeného otce. Rozvedený otec může být vystaven stresu a psychické zátěži ze stejných důvodů jako rozvedená žena. Rozvedený otec se musí vypořádat i se svou stránkou emoční, kdy může docházet k pocitům bolesti a hněvu na bývalou partnerku.

⁴⁷ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, s. 50.

⁴⁸ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2007, s. 177.

Dle níže uvedených tabulek můžeme sledovat v kolika případech byly děti svěřeny po rozvodu do péče otce.

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v řízení o nezletilých dětech

Okresní soudy - počet práv

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Výchova a výchovná opatření												
první rozhodnutí o výchově dítěte												
- svěřeno (ponecháno)												
matce	16555	20723	23233	24385	27010	28611	30425	27883	28400	25511	25346	26884
otci	1087	1179	1396	1621	1800	1950	1959	1874	1818	1916	1855	1937
do společně popř. střídavé výchovy obou rodičů	18	194	233	308	423	410	453	536	679	811	852	1082
jiné fyzické osobě než rodiče	672	524	759	583	613	575	676	598	677	652	649	622
pro případ rozvodu (po rozvodu) svěřeno												
matce	29369	25966	28746	28943	29725	29321	28942	26276	26081	24351	24322	23793
otci	1982	1844	2067	2098	2358	2343	2286	2109	2134	2216	2144	2097
do společně popř. střídavé výchovy obou rodičů	37	426	585	641	687	690	764	807	1049	1195	1254	1522
jiné fyzické osobě než rodiče	129	106	168	126	138	114	129	103	75	98	99	99
další rozhodnutí o výchově dítěte (změna výchovného prostředí)												
- Svěřeno												
matce	760	718	788	881	928	956	958	1037	1062	1060	1117	1186
otci	925	1016	1102	1211	1291	1357	1411	1451	1445	1471	1534	1689
oběma rodičům	37	32	38	58	37	29	27	35	31	27	28	57
do společně popř. střídavé výchovy obou rodičů	8	115	98	82	103	136	89	152	173	176	209	211
poručníkovi	-	-	-	163	87	65	61	59	36	22	41	32
jiné fyzické osobě než rodiče	655	528	649	666	629	708	701	714	754	835	787	765
- napomenutí uděleno soudem												
matce	39	47	54	34	65	55	68	89	84	51	94	119
otci	4	8	16	13	5	7	11	18	17	15	23	42
oběma rodičům	28	35	38	46	45	81	42	83	66	56	99	121
jiným osobám	1	2	1	0	3	3	2	1	2	4	4	2
nezletilému	13	17	23	48	49	69	54	37	46	35	67	69
- napomenutí vysloveno soudem												
matce	57	27	31	28	36	29	58	39	51	63	49	56
otci	6	8	5	6	7	19	23	9	5	12	8	9
oběma rodičům	24	30	63	37	33	57	48	38	51	62	67	68
jiným osobám	0	0	2	3	0	1	0	0	1	6	6	1
nezletilému	26	17	30	31	34	49	41	35	53	52	78	62
- vysloveno omezení nezletilému	0	2	6	7	5	3	8	14	7	7	3	4
- stanoven dohled nad nezletilým	2370	2325	2569	2333	2350	2385	2599	2408	2284	2336	2509	2878
- stanoven dohled pro zvýšenou ochranu jméni nezletilého	5	15	2	4	5	6	3	12	10	1	14	4
- zrušen dohled nad nezletilým	306	360	386	390	471	408	490	536	498	554	520	693
- zrušen dohled pro zvýšenou ochranu jméni nezletilého	0	5	11	3	1	2	5	4	0	0	0	2

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v řízení o nezletilých dětech

Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Výchova a výchovná opatření												
první rozhodnutí o výchově dítěte												
- svěřeno (ponecháno)												
matce	12736	15723	17520	18231	19978	21369	22820	20881	21195	18971	18940	19763
otci	800	892	1071	1219	1399	1474	1510	1458	1417	1477	1451	1494
do společně popř. střídavé výchovy obou rodičů	13	140	174	218	305	305	323	404	516	599	635	774
jiné fyzické osobě než rodiče	584	455	656	519	559	494	585	532	619	574	564	560
pro případ rozvodu (po rozvodu) svěřeno												
matce	20161	17915	19791	19929	20415	20203	19845	18064	17867	18630	16672	16204
otci	1500	1411	1613	1612	1809	1807	1791	1660	1668	1736	1708	1622
do společně popř. střídavé výchovy obou rodičů	28	304	416	444	488	506	539	584	759	860	896	1085
jiné fyzické osobě než rodiče	105	86	127	100	105	89	97	74	60	77	70	79
další rozhodnutí o výchově dítěte (změna výchovného prostředí)												
- svěřeno												
matce	646	617	674	758	803	829	819	900	907	911	966	1008
otci	805	898	967	1057	1150	1174	1245	1285	1284	1318	1377	1482
oběma rodičům	32	21	30	41	29	23	24	28	26	22	0	39
do společně popř. střídavé výchovy obou rodičů	7	86	75	67	80	104	76	123	137	142	159	176
poručníkovi	-	-	-	141	75	61	53	51	34	21	32	27
- napomenutí uděleno soudem												
jiné fyzické osobě než rodiče	572	461	564	559	554	592	614	626	663	736	671	672
matce	26	37	34	26	40	43	48	62	69	34	67	95
otci	3	3	8	9	3	5	10	10	15	9	0	0
oběma rodičům	13	20	22	23	24	42	28	34	40	28	57	59
jiným osobám	1	2	1	0	2	2	1	1	2	3	0	0
nezletilému	12	15	23	39	47	63	51	33	46	34	0	0
- napomenutí vysloveno soudem												
matce	38	19	23	22	25	23	43	26	38	44	0	48
otci	5	6	4	4	6	9	14	8	4	10	0	0
oběma rodičům	16	20	27	21	19	29	27	21	26	36	0	0
jiným osobám	0	0	2	3	0	1	0	0	1	5	6	0
nezletilému	25	17	25	29	33	42	39	32	45	49	0	0
- vysloveno omezení nezletilému	0	2	5	6	4	2	5	5	6	6	0	4
- stanoven dohled nad nezletilým	1645	1585	1742	1595	1638	1673	1836	1674	1563	1650	1797	1959
- stanoven dohled pro zvýšenou ochranu jméni nezletilého	4	11	2	4	5	5	3	9	8	1	14	4
- zrušen dohled nad nezletilým	237	275	286	289	351	310	368	403	380	428	408	522
- zrušen dohled pro zvýšenou ochranu jméni nezletilého	0	4	8	3	1	1	3	4	0	0	0	1

Zdroj: Interní materiály Okresního soudu v Opavě

Situace po rozvodu očima dítěte

Po rozvodu rodičů by dítě mělo vědět, co může očekávat od matky nebo od otce, jestli se bude stýkat s příbuznými odcházejícího rodiče, zůstane-li mu dědeček a babička. Dále by měly být vyjasněny intervaly návštěv, které by měly být dodržovány. Je třeba všechny tyto záležitosti dítěti dobře a v klidu vysvětlit. Dítě totiž vidí odcházejícího rodiče úplně z jiného úhlu než rozvádějící se matka. Je také potřeba dítěti říci důvody rozvodu, ale tak, aby to vzhledem ke svému věku pochopilo. V případě, že toto matka nebo otec neudělá, může se najít v okolí někdo, kdo tuto situaci dítěti nastíní jinak. Dítě by pak mohlo k matce nebo otci pojmout nedůvěru. U některých dětí po rozvodu může dojít k zvláštnímu chování k tomu rodiči, v jehož péči není. Toto chování se nazývá syndromem zavrženého rodiče. Forezní psycholog R. A. Gardner popsal osm kritérií pro určení „syndromu zavrženého rodiče“:

- Nenávistná kampaň za degradaci rodiče.
- Absurdní zdůvodňování této nenávisti.
- Nepřítomnost ambivalence (černobílé hodnocení rodičů).
- Fenomén nezávislého názoru, děti postižené syndromem zavrženého rodiče často uvádějí, že nechut' stýkat se s druhým rodičem je jejich vlastní.
- Reflexivní podpora programujícího rodiče.
- Nepřítomnost pocitu viny.
- Vypůjčené scénáře (papouškování).
- Rozšíření nepřátelství na členy původní rodiny zavrženého rodiče.

Autoři ve vlastní studii 100 soudně znaleckých posudků ve sporech o děti z oboru psychiatrie a psychologie nacházejí častější psychické poruchy u dětí i jejich rodičů. Matky častěji brání stykům s nerezidenčním rodičem, otcové jsou v domácím prostředí častěji agresivní. Jednoznačné diagnostikování "syndromu zavrženého rodiče" je ojedinělé, k popisu dynamiky vztahů rozvrácené rodiny jsou vhodnější běžně užívané diagnostické kategorie. Překlad do českého jazyka „syndrom odcizeného rodiče“ je přiměřenější než „syndrom zavrženého rodiče“.⁴⁹

⁴⁹ PAVLÁT J., JANOTOVÁ D. Syndrom zavrženého rodiče. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2006, roč. 102, č. 1, s. 8.

Vyrovňávání se s rozvodem

V případě, že oba rodiče souhlasí se střídavou nebo společnou výchovou dítěte, soud schválí tuto dohodu rodičů a dítě bude svěřeno do péče oběma rodičům dle § 26 odst. 2 zákona o rodině: jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby. Střídavá péče rodičů znamená, že dítě je v určitých intervalech např. týdenních, měsíčních svěřeno do výchovy matky a na stejnou dobu do výchovy otce. V těchto případech je důležité, že dítě neztrácí kontakt s žádným rodičem. Tato výchova však nemusí být vhodná pro všechny děti. V případě, že dítě je neurotické nebo zvýšeně úzkostlivé není toto řešení pro něj vhodné. Z pohledu rodiče může mít tato střídavá péče i pozitivní stránky pro něj samotné. V období, kdy nemají dítě u sebe, mohou si vyřídit své osobní záležitosti a odpočinout si. Dítě pak přichází k druhému rodiči, který je pozitivně naladěný a dostatečně odpočínutý a může se plně věnovat dítěti. Střídavá péče má samozřejmě hodně úskalí. Rodiče by měli mít stejné výchovné postupy a nároky na dítě. V případě, že dítě je školou povinné je tato situace trochu komplikovanější vzhledem ke školní docházce. Dítě samozřejmě navštěvuje pouze jednu školu. Je potřeba se dohodnout, kde bude mít dítě trvalé bydliště, kdo z manželů bude uplatňovat úlevu na dítě, jak se budou podílet finančně na aktivitách dítěte. Jde o spolupráci rodičů až do dospělosti dítěte.

Petr Pothe – psychiatr a psychoanalytický orientovaný psychoterapeut popsal pro soudně znaleckou praxi „syndrom zavrženého partnera“, který vykazuje tyto projevy:

- „prožívají intenzivní pocity nenávisti a potřeby destrukce či sebedestrukce,
- v dlouhodobém horizontu (výjimečně celoživotně) nedokážou přijmout své citové zranění a soustavně se jím zabývají,
- jako způsob traumatu používají systematickou a promyšlenou agresi proti původci,
- agrese směřuje nejen proti bývalé partnerce, ale i proti osobám blízkým,
- agresivní tendence proti bývalé partnerce mají obsedantně kompulsivní charakter (musí je nutkavě opakovat), projevují se ve skrytu a beze svědků,

- v emočně vypjatých situacích mohou ztratit vědomou kontrolu nad agresivními impulzy, směřujícími k obnovení vlastního pocitu moci a ovládnání,
- intenzita útoků na psychickou integritu bývalé partnerky motivují i silné pocity žárlivosti a závislosti,
- stavějí se do role obětí a vzbuzují veřejný soucit a mediální pozornost,
- falešně se zaštiťují právy svých dětí, které chápou jako svou součást a vlastnictví.

Podobný popis plně odpovídá jak obrazu muže, který se nedokázal vyrovnat se ztrátou své bývalé partnerky, a proto ji zavrhl, tak samozřejmě i obrazu ženy, která se obdobně nevyrovnala se ztrátou bývalého partnera a zavrhuje jej. V obou případech jde o vytvoření osobnostní struktury, která svými projevy ovlivňuje situaci a styl percepce druhého rodiče.⁵⁰

Průběh rozvodu je velice složitý proces pro všechny zúčastněné. Záleží pouze na obou partnerech, zda dokážou nalézt cestu kompromisu bez zbytečných průtahů a psychické zátěže nejen pro sebe, ale především pro své dítě či děti.

2.3 Úmrtí partnera

Rodina, ve které dojde ke ztrátě jednoho rodiče následkem dlouhodobé nemoci nebo náhlým úmrtím se musí vypořádat s lítostí, šokem a bolestí nad ztrátou milované osoby. Je to situace na kterou není nikdo nikdy připraven a neexistuje ani návod, jak se v takové situaci chovat. Šárka Gjuričová, Jiří Kubička uvádějí, že „Ovdovělí rodiče se snaží chránit děti před událostmi, které se týkají ztráty, mají za to, že děti na pohřeb nepatří, že by z toho měly šok, obřad považují za příliš traumatizující. Pro děti to ale může být příležitost porozumět pocitům ovdovělého rodiče, sblížit se s ním a propojí v jeho emočním stavu, a leckdy svým blízkým vyčítají, že je sebou nevzali“.⁵¹ Vyrovnání se ze smrti rodiče je velice těžké. Záleží na věku dítěte, na citové vazbě, která byla mezi dítětem a zemřelým rodičem a na rodinné atmosféře, ve které se dítě nachází. Nejen rodič, ale i širší příbuzenstvo by

⁵⁰ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha : Grada, 2005, s. 78, 79.

⁵¹ GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. Praha : Grada, 2009. s.222.

mělo dítěti pomoci překonat tuto tragédii. Dítě bude potřebovat zvýšenou pozornost hlavně po stránce emoční. Může u něj docházet k nechutenství, k nočním děsům, úzkostem a smutku. Je nutné smutek u dítěte respektovat a snažit se mu pomoci. V případě, že se u dítěte objevují neurotické poruchy s kterými si matka neví rady, může navštívit i dětského psychologa, s kterým tuto situaci může konzultovat a hledat společné řešení.

Ovdovělá žena

Ovdovělá žena se také musí vyrovnat se ztrátou partnera nejen po stránce emoční, ale i po stránce ekonomické. Po prvotním šoku ze ztráty partnera se může stát, že dojde k mechanismu popření kruté skutečnosti. Žena může reagovat otupěle a některé činnosti může vykonávat pouze automaticky. Záleží na rodině a přátelích, jak jí v tomto těžkém období dokážou pomoci. Po obřadu, kdy se všichni přítomní rozloučí se zesnulým nastává dlouhá etapa vyrovnání se ze ztrátou blízkého člověka. Může docházet k pocitům osamělosti, depresím, různým úzkostem, ale mohou se objevit pocity viny, nenávisti nebo zlosti. Důležitá v této době je komunikace mezi členy rodiny.

Za nejobtížnější pro pozůstalé bývá po stránce emoční zvládnutí prvního výročí smrti, kdy dochází k zvýšenému stresu u pozůstalých. Mohou se cítit depresivněji a vyčerpaněji. Čas, který pozůstalý potřebuje k smíření se s realitou, přijetí skutečnosti o ztrátě blízkého člověka a vyrovnání se ze svými pocity je u každého jedince odlišný. Je důležité najít nový smysl života a naučit se opět být šťastným.

Ovdovělý muž

Pro otce, který zůstal náhle sám s dítětem je tato situace ještě těžší, v případě, kdy žena zastávala všechny běžné každodenní záležitosti a on s těmito záležitostmi nemá žádné zkušenosti. V takové chvíli je třeba hledat pomoc v širší rodině. Vyrovnávání se ze smrti blízké osoby a vlivu na dítě jsem popsala v předcházející kapitole.

Rozdíl mezi ovdovělým otcem a ovdovělou matkou je dán úlohou, kterou v rodině mají.

3 Důsledky absence jednoho z rodičů

Od narození dítěte je matka pro dítě tou nejdůležitější osobou. Tráví s ním nejvíce času. Uspokojuje jeho duševní, tělesné i citové potřeby.

Dle Matějčka je „lidský svět ženský a mužský. Muži a ženy se vyvíjejí jinak, myslí trochu jinak, cítí trochu jinak, jinak se u nich projevuje souhra či nesouhra duševních funkcí usídlených v levé a pravé mozkové hemisféře.“⁵²

Proto je pro dítě důležité, aby mělo oba vzory. Mezi rodiči jsou určité rozdíly, kdy každý z nich dělá s dětmi něco jiného, každý s nimi jinak mluví a věnuje se jiným zájmům. Mezi druhým a třetím rokem si dítě vytváří tzv. rodinnou identitu. K uvědomování si u dítěte vlastní identity, vlastního „já“ dochází dřív a lépe, pokud žije ve vztahu trojstranném (já-ty-on) - trojpólovém, kde dítě zažívá vztah k matce i otci a vidí fungující třetí vztah mezi matkou a otcem. Ve vztahu dvojstranném (já-ty) – dvoupólovém, zažívá pouze vztah s matkou popř. s otcem, ale chybí zde vztah mezi matkou a otcem. Od třetího roku až do předškolního věku se zpravidla více svěřují matce a hledají u ní ochranu, zatímco u otce hledají více zábavy, legrace a sportovní aktivity. Dítě také vnímá, že otcové mluví jinak než matky, věnují se jiným činnostem a všímají si i jiných rozdílností. Dítě už také ví, čím může potěšit otce a pozná, čím udělá radost matce. Všimá si zde mateřské a otcovské role. Děti berou své rodiče jako vzory do dalších let svého života. Je zde demonstrován model partnerského života, což v neúplné rodině není možné.

V případě, že dítě vyrůstá pouze s matkou nebo otcem, nemá možnost porovnávat mužskou a ženskou roli. Nemá možnost sledovat, jak se žije v partnerském soužití. Není mu umožněno sledování rozdílů popř. řešení konfliktů, ke kterým dochází i v úplných rodinách. Co se týče výchovy pouze jedním rodičem je to situace vcelku složitá, ale může se stát, že chybějícího člena rodiny může zastoupit někdo z širšího příbuzenstva. Může to být strýc nebo dědeček, který zastoupí mužskou roli. Ženskou roli může zastoupit teta nebo babička, která bude v rodině třeba nějaký čas vypomáhat.

⁵² MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, s. 50, 51.

V každé době bylo pro všechny členy rodiny nejdůležitější zajistit rodinu existenčně. V důsledku odchodu jednoho z partnerů z rodiny může dojít ke zhoršení finanční situace rodiny i fungování rodiny. Tyto důsledky se snažím nastínit.

3.1 Důsledky z hlediska poslání rodiny

V případě, že z úplné rodiny odejde jeden z rodičů, dochází k narušení zaběhlých rituálů a fungování celé rodiny. Funkci, kterou odcházející rodič měl, musí aspoň z části zastoupit někdo jiný. V případě, že z tradiční rodiny, kde byly funkce rozděleny tradičním způsobem na mužské a ženské, odejde otec snaží se matka zastoupit jeho funkci v rodině. Přebere jeho dosavadní povinnosti, popř. dle věku dětí se o tyto povinnosti mohou podělit. Jestliže otec zajišťoval nákupy, servis vozu, malým dětem četl pohádky a ukládal je do postele – tyto povinnosti může žena přebrat. Nemůže ovšem zastoupit muže v činnostech ryze mužských, jako je například oprava zásuvky či jiných drobných oprav v bytě. V těchto činnostech ji mohou vypomoci tzv. hodinoví manželé. Jedná se o službu, která zajišťuje drobné opravy a úpravy v domě. V případě, že z rodiny odejde žena, znamená to pro otce zastoupení v celé domácnosti, což znamená praní, vaření, žehlení, učení se s dětmi atd. – prostě běžná dennodenní činnost. I starší sourozenci se mohou snažit nějakým způsobem pomoci při zastupování chybějícího rodiče – např. starší sourozenec chlapec se bude snažit zastoupit roli otce, a to tím, že se bude snažit podílet na formě výchovy mladšího sourozence a může se snažit pomoci i matce v domácnosti. V současné době mohou být tyto funkce v rodinách rozděleny zcela jinak.

V ojedinělých případech může dojít po rozvodu k domluvě, kdy odcházející rodič plní svou funkci v rodině nadále jen s malými úpravami a to dle domluvy mezi rodiči. Těchto případů je však velice málo.

3.2 Důsledky z ekonomického hlediska

Pro rodinu je životně důležité ekonomické zajištění rodiny. Toto hledisko rozeberu z pozice svobodné matky, rozvedeného a ovdovělého rodiče.

Hledisko svobodné matky

V případě, že se budeme zabývat svobodnou matkou, která osamělost pouze předstírá a žije s partnerem ve společné domácnosti, simulují oddělené hospodaření (tzv. účelově nesezdaná soužití). V tomto případě mají možnost výrazně těžit z nastaveného sociálního systému, zejména pokud se pohybují v nízkopříjmových vrstvách společnosti. Ekonomicky neaktivní osobě je příjem dorovnáván do životního minima, které je určováno mimo jiné i velikostí domácností. V momentě, kdy si dotyční zažádají samostatně o dorovnání životního minima je dávka samozřejmě vyšší než v případě, kdyby si o tuto dávku zažádali společně a byli posuzováni jako jedna domácnost dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů⁵³.

V případě, že žena zůstala nedobrovolně svobodnou matkou její postavení je ekonomicky obtížné zejména v případě, kdy přestane pobírat rodičovský příspěvek a nepodaří se jí najít zaměstnání. Situaci jí také může komplikovat otec, který se nechce nebo se nemůže podílet na nákladech spojených s výchovou dětí.

V případě, že svobodná matka nastoupí do zaměstnání je na ní pohlíženo jako na osamělého zaměstnance (samoživitele), který má nárok na delší podpůrnou dobu u ošetřovného. Ošetřovné je dávka nemocenského pojištění. Základní podmínkou pro její přiznání je, že zaměstnavatel platil za zaměstnance řádně nemocenské pojištění. Osamělý zaměstnanec, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let a neukončilo školní docházku má nárok na čerpání podpůrné doby u ošetřovného nejdéle 16 kalendářních dnů. U ostatních zaměstnanců činí tato doba 9 kalendářních dnů.

⁵³ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Svobodná matka má nárok na přídavky na děti, sociální příspěvek a příspěvek na bydlení. Všechny tyto dávky se odvíjejí od výši příjmů posuzované rodiny. Výplaty sociálních dávek se řídí zákonem č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁴

Hledisko rozvedeného rodiče

Po rozvodu se stává dvou příjmová rodina pouze jednopříjmovou. Ekonomické zabezpečení rodiny bývá prioritou. Odcházející rodič však má povinnost platit výživné na své děti. O výši výživného a platební morálce se již vedlo mnoho diskusí. V roce 2007 byl dokonce podán návrh na tzv. státní alimony do Poslanecké sněmovny. Petr Nečas, tehdejší ministr práce a sociálních věcí k tomuto návrhu uvedl „celá řada nezodpovědných rodičů, kteří rezignovali na soudní postupy, se právě spolehne na to, že je tady stát a stát to vyřeší za ně. Výsledkem tohoto zákona bude více dětí, na které nebude placeno výživné“.⁵⁵ Tento návrh však neřešil problém s neplatičí výživného, ale snažil se přenést zodpovědnost za alimony na stát. Vyplacené náhradní výživné měla být takzvaná záloha, kterou by si stát na neplatičích výživného vymohl. Dalším proti argumentem byla komplikovaná vymahatelnost prostředků (dle odhadů vymoženo asi 10 až 20 % vynaložených prostředků), které budou na náhradním výživném vyplaceny. Tento návrh nebyl přijat.

V květnu 2010 byla ministryní spravedlnosti Danielou Kolářovou předložena doporučující tabulka pro stanovení výše výživného. Cílem tohoto materiálu bylo dosáhnout sjednocení rozhodování soudů o výši výživného. Výše výživného se stanovuje z čistého měsíčního příjmu povinného rodiče dle věku dítěte a procentuálního rozmezí.

⁵⁴ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ NEČAS, P. Ministr Nečas nesouhlasí s návrhem na tzv. státní alimony. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. c2007, poslední revize 22. 10. 2007 [cit.2011-06-23]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/4735>>.

Věk dítěte	Podíl výživného z čistého příjmu
0 – 5 let	11 – 15 %
6 – 9 let	13 – 17 %
10 – 14 let	15 – 19 %
15 – 17 let	16 – 22 %
18 a více let	19 – 25 %

Zdroj: Interní materiály Okresního soudu v Opavě

Tato tabulka je pouze doporučující. Výživné se neposuzuje jen podle příjmů, ale i podle majetku rodičů. Dítě musí mít dle zákona stejný životní standart jako jeho rodič.

V případě, že povinný rodič neposílá výživné, posílá méně než je určená částka soudem nebo platí výživné nepravidelně jedná se o trestný čin Zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku

(1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze, nebo

b) byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.⁵⁶

Dlužné výživné může být vymoženo soudním výkonem rozhodnutí na peněžitá plnění nebo může být podáno trestní oznámení na podezření z trestného činu. Tyto způsoby vymáhání mohou být podána současně. V případě, že došlo k neplnění vyživovací povinnosti po dobu čtyř měsíců může být podáno trestní oznámení na podezření z trestného činu. Tato situace je však krajním řešením.

⁵⁶ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Vyživovací povinnost rodičů trvá do doby, než jsou děti samy schopny se živit. Vyživovací povinnost nezaniká ani dovršením osmnácti let, tedy plnoletosti. Pokud dítě i po tomto věku studuje, trvá vyživovací povinnost až do konce studia. Vyživovací povinnost naopak může skončit i před osmnáctým rokem věku, pokud dítě ukončí školu a v dalším studiu nepokračuje.

Při určování výživného se přihlíží k životní úrovni rodičů, k oprávněným potřebám dítěte, k jeho zdravotnímu stavu, k jeho zájmům a k jeho školním pomůckám. Výživné se během let mění. Úprava výživného se mění dle změn sociálních poměrů – věk dítěte, změna ve finanční a materiální situaci, péče o další dítě, dlouhodobá nemoc – toto vše může vést k zvýšení či snížení výživného. Tato změna poměrů však musí mít dlouhodobější ráz. Nemůže jít jen o přechodnou změnu.

V případě, že se rodiče dohodnou na výši výživného a tato částka odpovídá zájmům nezletilého dítěte, tak tuto dohodu soud schválí. Toto je nejlepší řešení pro nezletilé dítě – klidná a věcná domluva rodičů.

Hledisko ovdovělého rodiče

Ovdovělý rodič má nárok dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 306/2008 Sb. (dále jen zdp)⁵⁷ na vdovský/vdovecký důchod, který je jednou z dávek důchodového pojištění.

Žádost o vdovský důchod se podává písemně na předepsaném tiskopisu na příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení dle trvalého bydliště pozůstalých.

Výše vdovského důchodu se skládá ze základní a procentní výměry. Základní výměra je stanovena na 2 230 Kč, procentní výměra činí 50 % procentní výměry důchodu, na který má nebo by měl manžel nárok v době smrti. Pro přiznání vdovského důchodu musí být splněny zákonné podmínky výše uvedeného zákona. Důchod vdovský jsou dávkami důchodového pojištění odvozenými od získaného důchodového nároku zemřelého manžela. Aby vznikl nárok na přiznání vdovského důchodu musel být zemřelý poživitelem starobního nebo individuálního důchodu. V případě, že tato podmínka splněna nebyla, ale ke dni smrti splnil podmínky

⁵⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo splnil podmínky nároku na důchod starobní. Uvedené podmínky nemusí být splněny pouze v případě, že k úmrtí došlo následkem pracovního úrazu. Vdovský důchod náleží manželce po dobu jednoho roku. Pro zachování nároku na vdovský důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manžela musí vdova splňovat některou z následujících podmínek dle § 50 odst. 2 zdp. např. pečovat o nezaopatřené dítě, které má po zemřelém nárok na sirotčí důchod. Všechny změny v rozhodných skutečnostech musí vdova oznámit plátcovi důchodu České správě sociálního zabezpečení do osmi dnů od vzniku nové skutečnosti. Jestliže vdova v době trvání podmínek nároku na vdovský důchod uzavře nové manželství, nárok na vdovský důchod uzavřením manželstvím zaniká. Vdově však v tomto případě náleží částka ve výši 12 měsíčních splátek vdovského důchodu, na který měla nárok do doby, než bylo uzavřeno nové manželství. Nárok na vdovský důchod zanikne v případě, kdy soud rozhodne že vdova úmyslně způsobila smrt manžela jako pachatelka, spolupachatelka nebo účastnice trestného činu. Stejně podmínky platí i v případě vdoveckého důchodu.

Nezaopatřené dítě má nárok na sirotčí důchod dle výše uvedeného zákona. Za nezaopatřené dítě se považuje až do skončení školní docházky, a dále, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání – nejdéle však do dvaceti šesti let. Pokud je dítě nezletilé, podává žádost o sirotčí důchod rodič a to na příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení dle místa trvalého pobytu. V případě, že dítě je již zletilé tuto žádost si podá samo. Výše sirotčího důchodu se skládá ze základní výměry a z procentní výměry. Výše základní výměry důchodu činí 2 230,-Kč. Výše procentní výměry důchodu činí 40 % procentní výměry důchodu, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

3.3 Důsledky z emocionálního hlediska

Emocionální rozvod je daleko složitější než rozvod z pohledu právního. V případě, že bývalí partneři k sobě necítí nenávisť, ani lásku, nepřejí si navzájem nic zlého a emoce se pohybují mezi lhostejností o to, co druhý partner dělá v soukromém životě, můžeme se domnívat, že jsou opravdu citově rozvedeni.

Gary Chapman, Ross Campbell uvádějí, že „Rodiny se svobodným, rozvedeným nebo ovdovělým rodičem mají oproti rodinám s oběma rodiči mnoho nevýhod. V těch domovech s jedním rodičem, které vzešly z rozvodu, mají některé děti dlouhodobé přínosné styky s rodičem, kterému dítě nebylo svěřeno, zatímco jiné trpí vlivem deprimujících setkání nebo vinou naprosté absence vztahu s ním.“⁵⁸

Z počátku se mohou v neúplné rodině objevit emoční stavy, které zahrnují pocity smutku, obav, viny, zlosti, lítosti a někdy u dospělých jedinců i touhu po odvetě. Proti nim lze podpořit přijetí vlastní odpovědnosti, snahu o vypořádání se ztrátou, rozvoj samostatnosti a vytýčení nových cílů. U dětí se může objevit strach, deprese, pocity zavržení a představy o vlastní vině.

Gary Chapman, Ross Campbell uvádějí, že „Popření, hněv, pak smlouvání a ještě více hněvu – to jsou obvyklé reakce na zármutek, který cítí jak děti rozvodu, tak i ty děti, které zažily smrt rodiče.“⁵⁹

Popření bývá první reakcí dítěte na situaci, kdy dochází k rozchodu rodičů nebo úmrtí. V tomto stádiu může být dítě ustrašené, může prožívat pocit ztráty a hluboký smutek. V případě, že se jedná o rozvodovou situaci může se cítit i odmítnuto.

Hněv následuje po stádiu popření. Tento hněv může dítě vyjádřit slovy nebo ho držet v sobě. Dále mohou následovat záchvaty zlosti a slovní výbuchy. „V případě úmrtí rodiče svůj hněv možná namíří proti Bohu“.⁶⁰

Smlouvání znamená, že se dítě pokouší o svedení rodičů dohromady a snaží se je přesvědčit o vyřešení neshod a zachování rodiny.

Ještě více hněvu následuje po smlouvání. Dítě se může potýkat s pocity hněvu, strachu, nejistoty a viny. Může dojít ke zhoršení prospěchu ve škole.

Ve všech uvedených stádiích je důležité emocionální zainteresovanost osamělého rodiče a komunikace. Je důležité s dítětem probrat jeho pocity a snažit se s ním trávit více volného času, aby mělo možnost znovu nabýt jistoty, že je milováno.

⁵⁸ CHAPMAN, G., CAMPBELL, R. *Děti a pět jazyků lásky*. Praha : Návrat domů, 2007, s. 134.

⁵⁹ CHAPMAN, G., CAMPBELL, R. *Děti a pět jazyků lásky*. Praha : Návrat domů, 2007, s. 134.

⁶⁰ CHAPMAN, G., CAMPBELL, R. *Děti a pět jazyků lásky*. Praha : Návrat domů, 2007, s. 138.

Vypořádání se s emocemi v neúplné rodině závisí vždy na konkrétní situaci v rodině a na členech rodiny. Jinak se budou muset chovat rodiče k malým dětem a jiné stanovisko budou muset zaujmout k dětem starším. I přes tuto složitou situaci by dítě mělo vědět, že ho oba rodiče mají rádi. Dospělí se musí se svými emocemi vypořádat sami. V případě, že tuto situaci nezvládnou mohou navštívit psychologické poradny. I v neúplné rodině může být pro dítě i rodiče vytvořeno příjemné rodinné zázemí naplněné láskou a pochopením.

4 Kvalitativní výzkum (případová studie)

Hlavním cílem výzkumu je provést zjištění, jak se s odchodem partnera vyrovnává druhý partner, který zůstane s dítětem sám a zda chybějícího partnera bude v určitých situacích zastupovat blízký rodinný příbuzný. Na základě jejich výpovědí se budu snažit zjistit jejich pohled na odchod partnera a s ním související chod neúplné rodiny

Dalším záměrem mého výzkumu bylo zjistit:

- Jaký byl důvod rozpadu úplné rodiny?
- Jak se s odchodem partnera vypořádal osamělý rodič?
- Jak se s odchodem rodiče vypořádaly děti?
- Jaký dopad měl odchod partnera na fungování rodiny?
- Kdo převzal úlohu chybějícího rodiče?

4.1 Metoda výzkumu

O neúplné rodině existuje mnoho statistických údajů a informací, které shromažďuje Český statistický úřad. Z tohoto důvodu jsem pro svoji práci zvolila kvalitativní výzkum, který může dle mého názoru holá fakta obohatit. Tímto výzkumem se snažím nastínit situaci a prožitky dotazovaných jedinců.

Před zahájením výzkumu jsem si připravila několik obecných otázek, ze kterých jsem se snažila vycházet po celou dobu svého výzkumu. V průběhu výzkumu jsem účastníky nechávala volně vyprávět svůj příběh – forma narativního rozhovoru. Kasuistiku jsem pořídila na základě narativního a polostrukturovaného rozhovoru.⁶¹

Prvním krokem je určení výzkumného tématu a definování otázek, které jsou ukazatelem směru celého šetření. Druhým krokem je výběr zkoumaných případů. V třetím kroku aktérům vysvětluji a zdůvodňuji výzkumné procedury – citlivé metody např. zvukový záznam může být proveden pouze se souhlasem zúčastněného. Samozřejmostí je zachování anonymity zúčastněných. Ve čtvrtém kroku dochází ke

⁶¹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha : Portál, 2007.

sběru dat a její analýze. Smyslem analýzy je vysvětlovat, interpretovat a také dokládat naše zjištění o příčinách a okolnostech našich případů. Závěrečným krokem je vytvoření výzkumné zprávy o případové studii.

Rozhovory byly vytvořeny u respondentů v domácím prostředí, kde se cítili volně a přirozeně. Informace pro moji práci mi poskytlo šest respondentů, které mi zajistilo pohled na neúplnou rodinu z pohledu muže, tak i z pohledu ženy.

Na základě souhlasu dotazovaných jsem si pořídila zvukový záznam. Na základě těchto záznamů bylo možné použít určité citace respondentů, které tento příběh dokreslují. Pro zachování autentičnosti jsem citace vložila v nezměněné podobě.

V úvodu každé případové studie popisují základní informace o vzniku rodiny. V další části se zaměřuji na vznik neúplné rodiny. V této části se zaměřím na to, kdo převzal roli chybějícího rodiče a jak se s vzniklou situací vypořádali zbývající členové rodiny. Na závěr bude provedena celková shrnutí.

4.2 Kasuistiky

KASUISTIKA č. 1

<u>Jméno: Petr</u>	<u>Narozen: 1973 v Ostravě</u>	<u>Bydliště: Ostrava</u>
---------------------------	---------------------------------------	---------------------------------

Petr se narodil v Ostravě roku 1973. Vyučil se jako valcář pro Vítkovické železářny. Vyrůstal v rodinném domě se svými dvěma staršími sestrami. V jeho šesti letech se rodiče rozvedli a matka se do dvou let opětovně vdala. Během následujícího roku se narodila nejmladší sestra Veronika. Soužití rodiny bylo vcelku harmonické. Po třinácti letech se matka rozvedla a zůstala s dětmi sama. Po nějakém čase si matka našla přítele, ale k sňatku již nedošlo. Žili spolu asi deset let. Děti se s otcem z prvního manželství nestýkaly.

Petr se v osmnácti letech seznámil na diskotéce s Karolínou a po čase spolu navázali intimní vztah. Po dvouleté známosti se přestěhovali do Petrova bytu, který

zdědil po babičce v Ostravě. Po půlroce společného soužití zjistila Karolína, že je těhotná. V červenci byla svatba. V lednu se narodila dcera Adéla.

<u>Jméno: Karolína</u>	<u>Narozena: 1973 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
-------------------------------	--------------------------------------	-------------------------------

Karolína se narodila v Opavě roku 1973. Vystudovala Mendelovo gymnázium v Opavě. Vyrůstla v úplné rodině spolu se svým starším bratrem. Žila v rodinném domě v příměstské části společně ještě s babičkou. Ráda sportuje, čte a zajímá se o vše kolem sebe.

V sedmnácti letech se seznámila s Petrem na diskotéce. Po dvouleté známosti začali spolu bydlet v Ostravě. *„Sice to bylo pro mě komplikovanější, jelikož jsem musela za práci dojíždět do Opavy, ale byla to jen malá komplikace při možnosti bydlet spolu“*. Společné soužití probíhalo bez komplikací. Samostatné soužití jim vyhovovalo, jelikož rodiče jim do tohoto vztahu nezasahovali. *„Když jsem zjistila, že jsem těhotná, tak jsem zvažovala, jestli jsme už oba na miminko připraveni.“* V té době měli oba práci a zajištěné bydlení. Svatba se konala v červenci a v lednu se jim narodila dcera Adélka. Karolína si na život v bytě a v městě přivykla snadno. Adélka byla vcelku bezproblémové dítě. Petr pracoval na směny, ale o Adélku se staral v rámci možností a volného času. Ekonomicky rodinu zajistil. Karolína si našla kamarádky v panelovém domě, kde bydleli. *„Bylo to fajn. Chodili jsme všichni tři do parku a Petr si tam s Adélkou hrával. Prostě rodinná idylka. Na víkendy jsem jezdila k našim nebo k Petrovým rodičům asi tak dvakrát za měsíc“*. Nic nenasvědčovalo tomu, že by byl Petr v manželství nespokojený.

Po dvou a půlletém vztahu zjišťuje Karolína u Petra nevěru. Karolína dává Petrovi ještě šanci na společný život. Po měsíci zjišťuje, že Petr svůj mimomanželský vztah neukončil a dal mu přednost před rodinným životem. Na základě Petrova rozhodnutí se Karolína stěhuje s Adélkou k rodičům do rodinného domu, kde se po smrti babičky uvolnilo spodní patro. Pro Karolínu toto stěhování znamená plno komplikací. Nejdříve si musela zažádat v zaměstnání o návrat na původní pracoviště. V té době již měla domluvený nástup na úřad v novém bydlišti v Ostravě. V tomto přestupu ji zaměstnavatel vyšel vstříc. Dále musela vyřešit nástup

Adélky do mateřské školky v původním bydlišti. I tady se podařilo dostat Adélku do mateřské školy. Rodiče se snažili Karolíně pomoci hlavně s Adélkou. Rozvod proběhl vcelku hladce. Karolína si odvezla jen pár věci. Petrovi zůstal byt, který nabyt ještě před manželstvím. Na alimentech se domluvili ještě před rozvodem.

„Pro mě bylo nejhorší se definitivně rozhodnout a podat žádost o rozvod. Když jsem žádost podala, věděla jsem že už není cesty zpátky a svým způsobem se mi ulevilo.“

Karolína našla velkou oporu ve svých rodičích, kteří ji pomáhali s vyzvedáváním Adélky z mateřské školky a pomáhali ji při výchově. U Adélky byla diagnostikována lehká hyperaktivita, což znamenalo pro Karolínu velkou dávku trpělivosti. V této době se Adélce hodně věnoval děda, který tak přebral nenásilně roli otce. S Adélkou měl velkou trpělivost a ve slovníku Adélky se slovo děda objevovalo častěji než slovo táta.

„Petr si Adélku bral sporadicky. Žil s partnerkou, která měla dvě děti, takže na Adélku měl minimum času. V té době se sice na tátů občas zeptala, ale děda ji plno věcí naučil a měl k ní jiný přístup nežli já. Já jsem v té době fungovala, jako přísná máma, která vyžadovala dodržování pravidel. Tyto pravidla jsou pro hyperaktivní děti důležité. Někdy jsem se s tatínkem kvůli tomu pohádala. On mi pořád tvrdil, že musím mít více trpělivosti a já jsem mu tvrdila, že musí být na Adélku přísnější, aby poslouchala.“

Karolína přiznává, že vyrovnat se s rozvodem není jednoduchá záležitost. Měla strach hlavně z toho, aby vše zvládla a Adélka pocítila rozchod, co nejméně. Uvědomovala si, že sebe i dceru musí ekonomicky zajistit. Chod rodiny se úplně změnil. Na některé věci zůstala sama, ale v některých věcech, hlavně co se týkaly dcery vypomáhali rodiče. Po stránce psychické i emotivní přiznává, že s rozvodem se vyrovnala asi tak za rok a půl. *„ Asi tak rok a půl mi trvalo než jsem se s tím úplně vyrovnala a byla jsem schopna se bavit s mým ex úplně normálně a bylo mi jedno, jak a s kým žije.“* Na nové prostředí i uspořádání rodiny se Adélka velice rychle zvykla. Přes všechny úskalí rozvodu se Karolína dál stýká s matkou Petra i s jeho sestrami. Babička si občas bere Adélku na víkend.

Po třech letech od rozvodu se Karolína seznamuje s Igorem. Igor je o čtyři roky mladší. Po půl roční známosti se Igor stěhuje ke Karolíně. Igor pochází se čtyř

sourozenců a k dětem má velice pěkný vztah. Z počátku se do výchovy Adélky zapojuje jen velice opatrně. Pomáhá jí se školními úkoly a přípravou do školy. Přebírá zde úlohu dědy, který se trochu stahuje do pozadí, aby umožnil vytvoření úplné rodiny. Adélka Igora oslovuje jménem. V této době otec začíná projevovat více zájmu o Adélku, jelikož byl bez partnerky. Adélka s návštěvami u otce nemá žádný problém.

„Měla jsem strach, jak bude Adélka brát Igora“. Soužití rodiny probíhalo hladce. Jezdili spolu na dovolené a výlety. V zimě všichni rádi lyžovali. Karolína si uvědomila, že už není na své starosti a výchovu dcery sama. *„Byla jsem ráda, že jsme na všechno dva. Igor mi hodně pomáhal s Adélkou, která ho brala jako bezva kamaráda.“* Rodiče měli Igora velice rádi a otec s Igorem zveleboval zahradu. Kolem dvanáctého roku se občas začínají objevovat neshody mezi Igorem a Adélkou, které byly způsobené tím, že Igor se více zaměřil na školní výsledky a vyžadoval pravidelnou přípravu do školy. Adélka se učila dobře, ale její hyperaktivita ji bránila v soustředění a bylo pro ní těžké dodržet pravidelný režim přípravy do školy. Ale i tady se situace brzy uklidnila a život pokračoval v zaběhnutých kolejích.

Aby došlo ke zlepšení soustředěnosti začala Adélka již v první třídě hrát na housle a od třetí třídy začala navštěvovat kroužek lidových tanců. Od páté třídy začala hrát na klavír.

Po sedmi letech soužití začíná Igor studovat dálkově vysokou školu. Přípravě věnuje skoro všechnen volný čas. Karolíně vysvětluje, že až dodělá školu, ekonomicky si polepší, což bude mít vliv na celou jejich rodinu. Stále častěji dochází ve vztahu k neshodám a citovému ochlazení. Karolína se snaží Igorovi vysvětlit, co ji ve vztahu chybí, ale Igor tomu nevěnuje moc pozornosti. *„Celé dny se učil. Neměl vůbec na nic čas. Začali jsme žít vedle sebe, ne spolu. Říkala jsem mu, co mi vadí, ale on mě neposlouchal. Vyhrožovala jsem, že si někoho najdu. Nic to s ním nedělalo. Pořád mě ubezpečoval, že až dostuduje bude to všechno jiné. Nechtěla jsem tři roky jen přežít. Prostě jsem už takhle dál nemohla. Neklapalo nám to v žádném směru.“*

Po roce a půl od studia se Karolína s Igorem rozcházejí. V té době je již Adélce 14 let a řeší svoje první milostné záležitosti. Karolína se snaží celou věc

Adélce vysvětlit. Ta na tuto situaci reaguje pouze tím, že řekne Karolíně, ať si život zařídí tak, ať je šťastná. Dál rozchod neřeší. Rozchod probíhá velice špatně. Igor nechce přijmout fakt, že vztah se rozpadl a musí se odstěhovat. Snaží se vztah zachránit, ale Karolína již má v té době nového přítele.

Adélka s Igorem zůstala v kontaktu. Za otcem jezdí v posledních 3 letech asi jednou za 14 dní. Přispívá k tomu i fakt, že otec se před 3 lety oženil a narodila se mu dcera Alžběta. S malou Alžbětou má velice pěkný vztah. V současné době je otec rozvedený a malou Alžbětou má ve střídavé péči s bývalou manželkou. V péči mu pomáhá i současná přítelkyně, s kterou Adélka vychází také dobře. Adélka si dobře rozumí i s novým přítelem své matky. Bere ho jako součást rodiny.

Z této kasuistiky je patrné, že na rozpadu manželství se podílela nevěra ze strany partnera. Karolína se snažila zajistit dceři harmonický a klidný vývoj. S rozpadem manželství se Karolína vyrovnala po stránce psychické i emotivní až po určité době (rok a půl od rozvodu). Vždy se snažila Adélce zajistit chod rodiny tak, aby co nejméně pociťovala nepřítomnost otce. V tomto příběhu je patrné, že roli otce v prvních letech od rozvodu přebíral dědeček. Později tuto roli přebíral přítel Igor. Jak se s odchodem otce vyrovnala Adélka, nejsem schopná zhodnotit. V té době byla malá. Měla dva a půl roku. Z vyprávění Karolíny je patrné, že vztah s otcem je funkční a dcera se k němu na návštěvy těší. Adélka má velice pěkný vztah i s dědečkem a babičkou, u kterých pořád bydlí.

Jak je patrné z této kasuistiky dítě z neúplné rodiny může mít harmonický domov, kde chybějícího rodiče je schopen zastoupit někdo z nejbližších příbuzných. Opuštěný partner je schopen znovu nalézt nového partnera, s kterým vytvořil úplnou rodinu.

KASUISTIKA č. 2

<u>Jméno: Pavel</u>	<u>Narozen: 1963 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
----------------------------	-------------------------------------	-------------------------------

Pavel se narodil v Opavě v roce 1963. Do svých pěti let žil v úplné rodině. V jeho pěti letech se rodiče rozvedli a Pavel zůstal v péči u matky. Zůstal jedináčkem a veškerá péče matky byla zaměřena na Pavla. Žili v družstevním bytě. S otcem se

nestýkal. Vystudoval Mendelovo gymnázium v Opavě a po té vystudoval vysokou školu ekonomickou v Ostravě. Vztah syna s matkou byl velice pevný Pavel byl zvyklý svou matku poslouchat i v dospělosti.

Se svou manželkou se seznámil u svého kamaráda na oslavě narozenin. Byla o tři roky mladší a jmenovala se Petra. V té době studovala vysokou školu, obor Pedagogika. Chodili spolu pět let a v roce 1992 se vzali.

V té době Pavel začíná podnikat a zakládá ještě s dvě kamarády společnost, která se zabývá prodejem aut a zahradní techniky. Pavlovi se začalo po stránce ekonomické velice dařit.

<u>Jméno: Petra</u>	<u>Narozena: 1967 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
----------------------------	--------------------------------------	-------------------------------

Petra se narodila v Opavě v roce 1967. Měla o tři roky staršího bratra. Pocházela z úplné rodiny. Vystudovala Mendelovo gymnázium v Opavě a po té šla studovat vysokou školu, obor Pedagogika pro I. stupeň ZŠ. Vztah s bratrem i rodiči byl harmonický. Žili v družstevním bytě.

Petra byla spíše tišší povahy. Ráda četla, ale měla ráda i zimní sporty. S Pavlem se vzali po pětileté známosti. Pavel podnikal a ona učila na základní škole. V té době bydleli v nájemném bytě. Ke štěstí jim chyběl pouze potomek. Po třech letech manželství kupují společně rodinný dům, který si zvelebují podle svých představ. V této době začíná docházet Petra k lékaři ohledně plánovaného mateřství. Spolu s manželem navštěvují lékaře, aby se jim po pěti letech od sňatku narodil syn Marek. Bylo to vytoužené dítě. Petra je spokojená a péče o miminko ji vyplňuje všechnen čas. Pavel je také šťastný, ale pracovní povinnosti mu nedovolují, aby se na péči o syna mohl podílet větší mírou. Po dvou letech se jim narodila dcera Karolínka. I tady museli pomoci lékaři. Petra byla velice spokojená. Měla dvě děti, milujícího manžela a harmonický domov pro sebe i děti. Manžel se na výchově z časových důvodu moc nepodílel. V práci byl dlouho a volný čas věnoval sportu. Svou nepřítomnost se snažil rodině vynahradit po ekonomické stránce. *„Dětem se věnoval fakt málo. Brala jsem to, protože jsem věděla, že nás zabezpečí finančně. Ani mi nedošlo, že já jsem pořád s dětmi a Pavel ze svého volného času nic neslevil. Klidně jel na víkend s kamarády a vůbec mu nedocházelo, že já tam zůstanu s dětmi sama a*

že ten čas mohl věnovat rodině.“ Petra se snažila svého manžela omlouvat pracovním vytížením a následnou relaxací. Takto to viděla i Pavlova matka, která Petře říkala, ať si váží hodného muže, který umí zabezpečit rodinu a že i on si potřebuje odpočinout. Petra se starala o děti a chod domácností. K dispozici měla auto a dostatek finančních prostředků, takže na manželově pomoci závislá nebyla. Dovolenou u moře strávila s dětmi a kamarádkou sama. Manžel se nemohl uvolnit z práce. Zajistil potřebný komfort rodině, ale sám se dovolené nezúčastnil. Když Karolínka měla čtyři roky uvažovala Petra o návratu do zaměstnání. S tímto však její muž vůbec nesouhlasil a proto Petra zůstala doma. Vozila děti do kroužků a v té době se ještě starala o manželovu matku, která byla vážně nemocná. Ve stejném roce zjistila Petra své třetí těhotenství. Nemohla tomu vůbec uvěřit po tom všem, čím si musela projít. *„Brala jsem to jako zázrak.“* Marek s Karolínkou se na miminko velice těšili. V té době bylo Markovi 8 let a Karolínce 4 roky. Petr byl velice hodné dítě. Petra, ale přiznává, že péče o tři děti nebyla vůbec jednoduchá. Marek už chodil do školy a Karolínka navštěvovala mateřskou školku pouze dopoledne. V té době měla Petra zajištěnou hospodyně, která ji pomáhala s úklidem domu. Petra se však o děti starala sama. *„Pavel měl svůj zajatý život, kde byla práce, tenis, cyklistika a sauna s kamarády.“* Vše pokračovalo jako dosud. Petra se starala o děti a domácnost. Manžel vše finančně zajišťoval. V podnikání se mu dařilo velice dobře. Děti si přivykly, že tatínek je doma až večer a je unavený. Petra to vše přičítala pracovní vytíženosti. Takto uběhly dalších čtyři roky. Petra trávila většinu času s dětmi sama. Na zimní dovolené, kde byli všichni společně se Petra těšila na společné chvíle. Pavel však byl nevrlý a s dětmi neměl trpělivost. Společná dovolená se nevyvedla podle Petřiných představ. Najednou zjistila, že Pavel nemá žádnou trpělivost s dětmi. *„Vůbec jsem nechápala, proč se pořád na Marka utrhovala. On byl strašně rád, že tatka je s námi na lyžích. Chtěl, aby ho Pavel učil lyžovat, ale ten když zjistil, že Marek nedělá hned na poprvé to, co po něm vyžaduje, tak byl oheň na střeše. Hned po něm řval. Marek pak už vůbec nechtěl lyžovat. Nakonec jsem Marka přemluvila a zaplatili jsme mu instruktora lyžování. Karolína šla s ním.“* Petra byla z dovolené rozčarována. Najednou si začala uvědomovat, že Pavel se i doma zdržuje čím dál méně. Pořád to, ale připisovala pracovní vytíženosti manžela. Zajatý chod domácnosti stále trval. Petra se snažila věnovat, co nejvíce dětem. Marek hrál fotbal,

Karolína chodila tančit. Než nastoupil Petr do první třídy, čekala je společná dovolená u moře. Petra se opět těšila. Jeli ještě s dalšími přáteli, kteří měli děti přibližně stejného věku. Petra to brala jako báječnou příležitost k stmelení celé rodiny. Dále se těšila na společné chvíle se svým manželem, kterých měli tak málo v běžném životě.

„Když jsem si přečetla milostnou smesku, tak jsem si říkala, že to nemůže být pravda. Psala mu jeho účetní. Dnes už Ti přesně neřeknu, co tam bylo, ale v tu chvíli jsem si myslela, že pro mě skončil život. Pavel mi pouze řekl, ať nehysterčím a nekazím dovolenou. Jak to, že mu lezu do mobilu? On byl na mě ještě naštvaný. Kdybych mohla, tak ho umlátím k smrti.“

Po dovolené se Pavel tvářil, jako že se nic nestalo. Když na něj Petra naléhala, ať si promluví, Pavel se tvářil, že vůbec nechápe, co chce Petra řešit. Podle Petry se situace doma stávala nesnesitelnou. *„Děti jsem odvezla do školy a doma jsem uvažovala, jak to bude dál. Pořád jsem tomu nemohla uvěřit.“*

Po třech měsících se Pavel rozhodl, že se od rodiny odstěhuje. Pro Petru to byl šok. Pořád si nechtěla připustit, že by Pavel opustil děti. Nejhůře nesl odchod otce nejstarší syn Marek. Karolíně se také zhoršil prospěch ve škole. Petr to snášel asi nejlépe. Odchod manžela Petra nezvládla a musela vyhledat radu psychologa, který ji na přechodnou dobu napsal uklidňující léky. Nejstarší syn odmítal chodit na návštěvy ke svému otci. Pavel obviňoval Petru, že děti proti němu navádí. Petra se mu snažila vysvětlit, že Marka opravdu proti němu nenavádí. Toto vše se odehrávalo ještě před podáním žádosti o rozvod.

Žádost o rozvod podal Pavel. Hlavním sporem byla výše alimentů na děti. Alimenty, které chtěla Petra pro děti se Pavlovi zdály nepřiměřené. Nakonec soud rozhodl o výši alimentů ve prospěch Petry a dětí. Hlavní spor ovšem nastal ohledně majetkoprávního vypořádání. V současné době ještě spor ohledně majetku není uzavřen.

Po rozvodu si Pavel děti bere jednou za 14 dní k sobě domů. V té době již bydlí se svou novou přítelkyní a jejím synem, který je stejně starý jako Marek. Marek není schopen se s touto situací vyrovnat a k otci chodí nerad. Dochází tam k častým sporům, kdy Pavel dává Petře za vinu, že je Marek nevychovaný a drzý. Karolína a Petr chodí k otci bez problému. Další problém nastává ohledně dárků,

kteřé Pavel dává dětem k narozeninám nebo k vánocům. Trvá na tom, aby tyto drky zůstávaly u něj doma a děti si je nebraly s sebou. Marek drky odmítá a snaží se o to, aby nemusel k otci na pravideln nvstvy. Otec po čase přestává Marka nutit k nvstvm a situace se sten uklidňuje.

Petra se pomocí psychologa snaží se situaci vyrovnat. V této době je jíž bez lku, ale k psychologovi ještě občas dochází. Největší strach m z finann situace rodiny. *„Nikdy jsem nemusela řesit peníze na nákupy a další provoz. Pavel vžd vše zaplatil, takže jsem ani pořdn nevěděla na kolik vyjde provoz našeho domu. Toho jsem se děsila nejvíce, že to finann neuthnu. Začala jsem se zajímat o práci učitelky na základních školách. Měla jsem smůlu. Zrovna nikde nebrali.“* Po čase si Petra dělá rekvalifikační kurz na finančního poradce. Ze zaatku je z této práce nadšen, ale po prvních neúspěších, kdy nemůže sehnat klienty se této práce vzdává a zkouší hledat něco ve svém oboru. Po čase se ji naskytne práce asistentky pro postižené dítě na základní škole.

Petra se naučila zvládat i práci kolem domu. V této činnosti je ji velice nápomocen Marek, kter přebřal sekan trávy na zahradě a celkov je schopen Petře na zahradě, ale i kolem domu, udělat njak drobn práce. *„Byla jsem hrozn překvapen, jak mi Marek pomáhá se zahradou, ale i to, jak se snaží Ptovi nahradit doma tátu. Tak nějak rychle dospěl. Mám strach, že náš rozvod ho připravil o část dětství. Snaží se doma Pavla zastoupit.“* Petra je překvapen Markovou pomoci. Večer je Marek ochoten sourozence přihldnout, aby si Petra mohla vyjít večer se svými známými. Pomáhá i Petrovi s připravou do školy. *„Děti se nějak více stmelily a začaly být na sobě závislejší.“*

Petra najednou získává nov přátelé. Poznává i sousedy, s kterými se zrovna moc nebavili. Manžel njak sousedsk vztahy neuznával. *„Naučili jsme se žít ve čtyřech. Bylo to ze zaatku tžk, ale ted' vidím, že to zvládnu. Pořídili jsme si psa. Děti z něj byly uneseny. Je to miláček rodiny. Jedin s čím se neumím vyrovnat je náš trvjc majetkov spor. Až toto skon, strašn se mi uleví.“*

Petra si v současn době ještě partnera nehled. Tvrdí, že se musí vypořádat se vzniklou situc, ale do budoucna by si chtěla nového partnera najít. Myslí si, že s třemi dětmi to nebude jednoduch. *„Třeba se na m usměje štěstí a časem poznám“*

bezva chlapa.“ Domácnost i děti zvládá Petra sama. Je ráda, že si našla práce, která ji baví a umožňuje jí vypravovat ráno děti do školy.

Její bývalý manžel se půl roku po rozvodu znovu oženil. Marek do dnešního dne novou partnerku od otce neakceptoval. Karolína a Petr otce navštěvují.

Z této kasuistiky je patrné, že na rozpadu manželství se podílela nevěra ze strany partnera. Petra se snažila udržet úplnou rodinu a zajistit dětem klidný domov . Toto se jí sice nepovedlo, ale postupem času zjistila, že je schopna zvládnout děti i chod domácnosti sama. Marek se snaží přebrat úlohu otce. Pomáhá nejmladšímu sourozenci a přebírá i určité mužské práce. Petr může vidět v Markovi představitele mužské role. Zdali Marka tato role ovlivní do budoucího života, ukáže čas.

Jak je patrné z této kasuistiky může chybějícího rodiče částečně zastoupit nejstarší sourozenec. Čas pro opuštěného partnera, který je potřebný k vyrovnání se s rozvodem je individuální, stejně jako zvládnutí této situace. Někteří v těchto těžkých chvílích musejí vyhledat i odbornou pomoc, aby byli schopni se s touto situací vyrovnat.

KASUISTIKA č. 3

<u>Jméno: Dalibor</u>	<u>Narozen: 1972 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------

Dalibor se narodil v roce 1972 v Opavě. Žil v rodinném domě v úplné rodině. Měl ještě mladší sestru. Vyučil se nástrojářem.

Ve dvaceti letech se jako voják základní služby seznámil s Martinou v obchodě, kde pracovala. Po návratu z vojenské služby chodili s Martinou ještě dva roky. V září roku 1994 se s Martinou vzali. V roce 1996 se jim narodil první syn David a v roce 2000 se jim narodil druhý syn Tomáš.

Dalibor pracoval jako řidič u mrazírenské společnosti. Později nastoupil jako řidič kamiónů mezinárodní dopravy. Po té nastoupil jako skladník do řetězce hypermarketu. Od roku 2007 až dosud pracuje jako mistr údržby ve strojírenském podniku.

<u>Jméno: Martina</u>	<u>Narozená: 1973 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
------------------------------	--------------------------------------	-------------------------------

Martina se narodila v roce 1973 v Opavě a pocházela z neúplné rodiny. Měla staršího bratra. Otec umřel při výkonu povolání, když byl Martině jeden rok. Bydleli u matčiny rodičů v rodinném domě. Na otce si Martina nepamatuje. V té se ji otec snažil nahradit děda. Matka si po 8 letech našla nového partnera a celá rodina se stěhuje do rodinného domu na druhém konci města. Bratr i Martina si na nového partnera zvykali těžce. Martina si je s odstupem času vědoma toho, že na Milana hrozně žárlila a bála se, že o mamku přijde. Po roce se však situace uklidnila a Martina i bratr si s novým partnerem již rozumějí. Tento vztah jim vydržel až do Milanovy smrti a Martina dnes přiznává, že Milana měla opravdu jako otce.

Martina se vyučila jako prodavačka. Pracovala v obchodě s potravinami, kde se seznámila s Daliborem. Práce v obchodě ji velmi bavila. Po dvouleté známosti se Martina vdala a vrátila se do rodinného domu, kde bydlela v prvních letech svého života. Martina byla ve vztahu dominantnější. Byla hlavou rodiny, která plánovala a rozhodovala, co je třeba opravit a udělat. Jejím hlavním cílem bylo zvelebit dům podle svých představ. Babička s dědou bydleli v přízemí a novomanželé měli pro sebe první patro. Mezigenerační soužití bylo v celku harmonické. Až po dvou letech od sňatku se jim narodil první syn David. Martina si role maminky užívala. Dalibor v té době ještě jezdil jako řidič u mrazírenské společnosti, ale vzhledem k finanční situaci se po dvou letech rozhodl odejít k jinému zaměstnavateli. Jako řidič kamiónu si po finanční stránce velice polepšil. Bylo to však na úkor času rodiny. Martina toto akceptovala vzhledem k financím. Viděli se s Daliborem méně, ale domácnost i dítě zvládala bez problému. V roce 2000 se jim narodil druhý syn Tomáš. V té době umřela Martině babička. K dvěma dětem přibyla Martině i starost o dědu. Dědovi prala, vařila i uklízela. Děda ji na oplátku občas pohlídal děti na zahradě. V roce 2001 se dostavila první manželská krize. Martina zjišťuje, že Dalibor má milenkou. Po úporných hádkách se Dalibor stěhuje ke své nové známosti. Odváží si část věcí. Martina se s touto situací neumí vyrovnat. Snaží se za každou cenu udržet rodinu. *„Nechtěla jsem, aby kluci vyrůstali bez táty jako já. Vždy jsem si říkala, že moje děti nepoznají, jaké to je být bez táty.“* Po čtrnácti dnech se Dalibor vrací k rodině, kdy Martině slibuje, že tato situace se už nebude opakovat. Martina však trvá na změně

zaměstnání. Dalibor nastupuje jako skladník do hypermarketu i za cenu snížení ekonomické situace rodiny. Zdá se, že vše bude v pořádku. Po třech letech od narození syna Tomáše nastupuje Martina do zaměstnání. Vzhledem k věku dětí se již nevrací ke své původní profesi, ale nastupuje do soukromé firmy. Po třech letech se bohužel situace s nevěrou Dalibora opakuje. Opět se od rodiny odstěhuje. Tentokrát je doba delší. Po měsíci se opět vrací k rodině. Tento odchod špatně zvládá syn David, kterému je v té době 10 let. *„Neubráníla jsem se tomu, abych se Davida nezeptala na to, jestli vezmeme tatínka zpět domů. Víím, že to byla chyba, ale nezvládala jsem to. Zpětně vidím, že jsem s ním řešila věci, které vůbec neměl vědět.“* Jelikož před odchodem Dalibora probíhaly velké hádky mezi rodiči, nechtěl aby se Dalibor k rodině vrátil. Martina však tuto situaci viděla jinak a Dalibora vzala opět zpět. Vztah mezi otcem a Davidem byl narušen. Davidovi trvá asi půl roku než se k otci začíná chovat normálně. Tomáš je rád, že má tatínka doma. Martina opět trvá na změně zaměstnání. Daliborovi se asi po roce daří najít práce údržbáře ve strojírenské firmě. Mezitím Martina zůstává doma, aby mohla pečovat o svého nemohoucího dědečka. V této péči jí vydatně pomáhá Dalibor. V té době umírá přítel matky Milan. Martina se s touto ztrátou vyrovnává velice těžce. Milan si velice rozuměl i s Davidem a Tomášem, které bral jako své vnuky. Martina zvládá chod celé domácnosti i péči o zahradu. Celé dny se zdržuje doma. V případě, že chce rodina odjet na krátkou dovolenou, musí zajistit náhradní péči pro dědečka. Jak sama Martina přiznává, že po dvou letech této péče si připadá úplně vyčerpaná. *„Dalibor si přivykl na to, že jsem pořád doma a nikam nechodím.“* Po smrti dědečka Martina nastupuje do zdravotnického zařízení jako uklízečka. *„Měla jsem strach z nástupu, ale hlavně jsem se z počátku styděla někomu říct, co dělám. Ted' jsem spokojená. Máme tam dobrý kolektiv a práce na směny mi vyhovuje.“* V té době Dalibor dohlíží na školní přípravu u mladšího syna Tomáše. Občas dochází ke střetům. Dalibor nemá trpělivost při učení a vysvětlování látky, které Tomáš nerozumí. V té době se Dalibor podílí na chodu domácnosti. Synům chystá večeře a tráví s nimi více volného času. V roce 2009 měsíc před vánocemi Martina opět přistihuje Dalibora při tajném čtení sms. Na naléhání a následné hádce se Dalibor přiznává, že má poměr s jinou ženou. Do 14 dnů se Dalibor odstěhuje, tentokrát ke svým rodičům do rodinného domu. Martina je z této situace zoufalá a jelikož je Davidovi 13 let, opět tuto situaci s ním

řeší. David zaujímá velice radikální postoj k otci. Nechce s ním v žádném případě komunikovat. Těsně před vánoce Dalibor přiveze vánoční stromek a pomáhá s přípravou vánoc. Vždy, ale odjíždí zpět ke svým rodičům. Pro Martinu je tato situace nepřehledná a neví, co vlastně Dalibor chce. Na vánoční svátky však zůstává s dětmi sama. „*Pro mě to byly ty nejhorší vánoce, ale přežili jsem je.*“ David nechce jet na vánoční svátky k otci. V tomhle ho následuje i mladší bratr Tomáš. Martina přiznává, že kdyby se chtěl Dalibor opět vrátit, tak by ho vzala opět zpět hlavně kvůli dětem. Dalibor mladšímu synovi občas zavolá, ale se starším synem se o navázání komunikace nesnaží. David se snaží matce pomoci. Připravuje se s Tomášem do školy, seká zahradu a pomáhá jí v domácnosti. Dokonce se snaží sledovat i finanční situaci rodiny a vede bratra k šetrnosti. David však tuto situaci zvládá dle svých možností. Velké zhoršení prospěchu přičítá Martina situaci v rodině. Dalibor řádně platí alimenty na kterých se s Martinou dohodli. K tomu ještě platí všechny úvěry, které měli při opravě domu. Martina přiznává, že po ekonomické stránce „*to docela ujde. Ale když si spočtu, že mu ještě zbývá skoro polovina platu, měl by mi platit víc.*“ Martina je přesvědčena, že Daliborovi zůstává stále dost peněz, které zůstávají pouze jemu. O letních prázdninách se Martina snaží přimět oba syny, aby se s otcem setkali. Starší David nakonec na naléhání matky podlehne a celá rodina se setkává v restauraci. Martina tuto situaci hodnotí jako „*rozpačitou. David moc nemluvil. Ještě, že Tomáš měl plnou pusou řeči o škole a fotbale. Nakonec to nedopadlo zase tak špatně. S Daliborem jsme se domluvil, že se přijde podívat na Tomášův zápas ve fotbale. Pak se trošku zapojil i David.*“ Dalibor přišel na zápas a k Martině se chová pozorně. Dokonce ji nabídne i odvoz domů. Martina toho využije a pozve Dalibora na kávu domů, kde by se mohl potkat s Davidem. Dalibor tuto nabídku nepřijímá. Takto se ještě potkávají dvakrát vždy na fotbalových zápasech. Martina zpětně přiznává, že když se k ní tak hezky choval, ještě pořád uvažovala o možnosti návratu Dalibora. „*Od známe z práce jsem věděla, že Dalibor už asi půl roku žádnou známost nemá.*“ Koncem prázdnin se Daliborův vztah k Martině hodně zhoršil. Několikrát se pohádali kvůli financí. Situace se vyhroutil v září, kdy Dalibor podává žádost o rozvod. Martina ví, že toto je asi definitivní, ale neumí se s touto situací vyrovnat. Bohužel zjišťuje, že Dalibor si našel přítelkyni s dítětem. Tuto skutečnost není Martina ochotná přijmout. „*O své kluky nemá zájem a o cizí se bude starat?*“ David

přijímá zprávu o rozvodu docela klidně. Jak Martině přiznává je rád, že je doma klid a nikdo se nehádá. S otcem komunikovat nechce. Tomáš se po otci ptá. Naštěstí mu stačí, že mu občas zavolá. Soud odsouhlasí navrhované alimenty. Dalibor dále splácí všechny úvěry. K tomu ještě platí připojení k internetu pro své syny. Martina se s rozvodem neumí vyrovnat. Majetkoprávní vypořádání ještě neproběhlo, ale už teď Martina ví, že jí zůstane celý dům, jelikož byl darován pouze jí. *„Čekám jestli bude něco chtít. Maximálně si může odvézt nějaké zařízení z bytu.“* Dalibor si odvezl staré auto a osobní věci. Stále bydlí u rodičů.

Martina se v současné době snaží sportovat a chodit do společnosti. Dělá věci, které dříve nedělala. Zpětně si opatrně přiznává, že vždy muselo být všechno podle ní. Ať se to týkalo opravy domu nebo trávení volného času. Je také pravdou, že potom, co s Daliborem zažila měla tendenci kontrolovat jeho volný čas. Lépe řečeno, snažila se mu ho vyplnit prací kolem domu. *„Myslela jsem si, že když Dalibor bude chodit pravidelně z práce domů a já budu mít přehled o jeho volném čase, tak si už prostě nikoho nenajde. Ted vím, že to byla úplná blbost.“* Někdy ovšem Martina své stanovisko změní a tvrdí, že si Dalibor neuměl vážit *„dobrého bydla“*. Chod rodiny se ustálil a David převzal část úkolů, které dříve zastával otec. S otcem stále nekomunikuje. Prospěch ve škole se pomalu lepší. Tomáš je rád, když mu otec zavolá. Dalibor se, ale o styk se svými dětmi moc nesnaží. Toto Martinu strašně mrzí a neumí se s tím ještě stále vyrovnat.

Z této kasuistiky je patrné, že na rozpadu manželství se podílela nevěra ze strany partnera. Martina, která dle mého názoru trpěla komplexem méněcennosti z důvodu toho, že neměla do 8 let otce, byla schopna udělat skoro cokoliv, pro zachování rodiny a to i bez ohledu na to, co chtěl starší syn. David se snaží zastoupit otce a mužskou hlavu rodiny. Pomáhá mladšímu sourozenci a přebírá i určité mužské práce. David se vždy choval zodpovědně a předčasně v některých věcech dospěl. Martina svým způsobem Davidovi přisoudila roli, která mu nepříslušela. Řešila s ním rodinné záležitosti a na druhé straně se snažila o sblížení s otcem. Komunikace s otcem do dnešního dne neprobíhá. Tomáš občas následuje chování svého bratra, ale s otcem mluví a těší se na něj.

Jak je patrné z této kasuistiky může chybějícího rodiče částečně zastoupit nejstarší sourozenec. Pro zachování rodiny jsou lidé schopni dělat obrovské ústupky. Jak je patrné z této kasuistiky, ani toto nestačí pro uchování rodiny.

KASUISTIKA č. 4

<u>Jméno: Dana</u>	<u>Narozena: 1978 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
---------------------------	--------------------------------------	-------------------------------

Dana se narodila v roce 1978 v Opavě. Pocházela z úplné rodiny. Měla o 2 roky mladší sestru a celá rodina žila v družstevním bytě.

Vyučila se prodavačkou. V osmnácti letech se seznámila s Romanem, který byl o tři roky starší. Po dvouletém chození zjistila Dana, že neplánovaně otěhotněla. V té době ovšem již Roman dojížděl za prací do Prahy. Vracel se pouze o víkendech. Vzali se a do pěti měsíců se jim narodila dcera Lenka. Bydleli spolu v bytě. Víkendové soužití Daně nevadilo. Takto rodina fungovala asi 6 let během, kterých se narodily ještě 3 děti. Po dvou letech od narození Lenky se narodil syn David a 3 roky na to Nina. Romanovi se po šesti letech podařilo najít zaměstnání v místě bydliště a rodina začíná žít pospolu každodenním životem. Zde dochází k prvním hádkám a rozepřím. Po 7 a půl letech se manželství rozpadá a děti jsou svěřeny do péče matky. Roman s tímto stanoviskem souhlasil.

<u>Jméno: Roman</u>	<u>Narozen: 1975 v Opavě</u>	<u>Bydliště: Opava</u>
----------------------------	-------------------------------------	-------------------------------

Roman se narodil v roce 1975 v Opavě. Pocházel z úplné rodiny. Měl o dva roky mladšího bratra. Žili v družstevním bytě.

Roman se vyučil číšníkem a následně si dodělal maturitu. Po maturitě nastoupil k ozbrojeným složkám a za prací dojížděl do Prahy. Ve dvaceti jedna letech se seznámil s Danou. V roce 1998 se konala svatba. Jak Roman přiznává „*nechtěl jsem se ženit, ale bral jsem to jako povinnost, když čekala moje dítě*“. Snažil jsem se ekonomicky zajistit rodinu a proto jsem zůstával dál v Praze a domů dojížděl jen na víkendy. Zdálo se, že toto soužití jím vyhovovalo i přesto, že se jim narodily

další děti. Když si Roman našel práci v místě bydliště začal zjišťovat, že ne všechno funguje v domácnosti tak, jak mu Dana vykládala. „*Dana začínala být čím dál podrážděnější a neustále se utrhovala na děti. Nechápal jsem o co jí jde.*“ Roman zjišťoval, že Daně vůbec nevyhovuje skutečnost, že si našel zaměstnání v místě bydliště a je celý týden doma. Časem se k němu začalo donášet od známých a kamarádu nějaké zvěsti o Daně a údajných známostech. „*Vůbec jsem tomu nepřikládal nějakou váhu. Děti jsem měl hrozně rád, ale začal jsem si všimnout změny v chování u Dany. Citově jsem strašně ochladl.*“ Hádky a neshody se neustále stupňovaly, takže po sedmi a půl letech se manželství rozpadlo. „*Šlo mi o děti. S Danou jsem si už vůbec nerozuměl.*“ Roman přiznává, že rozvod byl pro něj svým způsobem vysvobozením. Dana měla svěřeny děti do péče a Roman se je pravidelně bral o víkendech. Půl roce po rozvodu se od své bývalé ženy dovídá, že David a Nina nejsou jeho děti. „*Vůbec jsem tomu nemohl uvěřit. Byl jsem v šoku. Všechny jsem je vychovával jako své.*“ I přes tuto skutečnost si Roman všechny děti bere ještě na víkendy. „*Bral jsem je jako své, i když jsem věděl, že nejsem jejich biologický otec, ale bylo to jiné. Neumím to vysvětlit. Něco se v tom vztahu změnilo.*“ S touto situací se Roman vyrovnával asi tři roky. Postupem doby jsem si již bral jen Lenku. Čím byla Lenka starší, tím více jsem zjišťoval v jakém neutěšeném prostředí žije. Dana měla již další děti a domácnost a starost o děti moc neřešila, takže o mladší sourozence se starala Lenka. V té době bylo Lence devět let. Po dalších dvou letech dostává Roman Lenku do své péče. „*Dodnes mám výčitky, že jsem si ji nevzal dřív. Dana se o ně vůbec nestarala. Klidně tam s nimi nechala nějakého přítele a odjela na víkend pryč.*“ V té době měl Roman byt 2+1. Lence zařídil dětský pokoj. V novém prostředí si Lenka rychle zvykla a bylo to vidět i na školním prospěchu. Roman tvrdí, že s příchodem Lenky jeho byt ožil a fungování domácnosti se nezměnilo. „*Uměl jsem uvařit, uklidit, vyžehlit, takže jsem byl absolutně samostatný. S Lenkou to bylo strašně fajn.*“ Lenka z počátku docházela často za svými sourozenci a matkou. Roman ji v tomto styku nebránil. O tom, jak tam žijí nikdy nemluvila. Později Roman zjistil, že tam chodila hlídat mladší sourozence. Asi po roce začíná na návštěvu za Lenkou docházet i Nina. Romanovi tato situace nevadí a Ninu rád vidí. Každý víkend dochází Lenka s Romanem k babičce na oběd. Roman zjišťuje, že Lenka je velice šikovná v kuchyni a proto ji nechává prostor na vaření.

Návštěvy u sourozenců asi po roce ustávají. „*Nejhůř nesu to, že Dana Lence ani nepopřeje k narozkám, natož aby ji dala nějaký dárek. Já se jí to snažím vynahradit.*“ Lenka o těchto věcech s Romanem nemluví. Je spíše tišší povahy. V současné době má Roman asi rok a půl novou přítelkyni Petru, s kterou si Lenka velice rozumí. Petra má také dceru Julii ve věku 16 let. Lenka si s Julií rozumí. Roman s Petrou asi v nejbližší době bydlet spolu nebudou. Jak říká Roman *“já mám malý byt a Lenka by se na vesnici stěhovat nechtěla. Respektuji to.”* Roman má sice trochu obavy, aby tímto rozhodnutím nepřišel o Petru, ale vůči Lence cítí dluh za neradostné dětství, takže se jí to snaží v současné době vynahradit a v některých věcech, třeba i zásadních se jí podřídí.

Z této kasuistiky je patrné, že na rozpadu manželství se podílela nevěra ze strany partnerky. Již na začátku manželství bylo zřejmé, že Roman bral vstup do manželství jako nutnost vzhledem k těhotenství partnerky. Romanova situace po rozvodu nebyla vůbec jednoduchá. Zjištění, že není biologickým otcem dvou dětí byla stresující, ale dokázal se s ní vyrovnat. Když zjišťuje, že dcera žije v neutěšeném prostředí, žádá o svěřeni dcery do své péče. Roman zastává všechny práce v domácnosti, takže příchod Lenky na chodu domácnosti nic nemění. Lenka se postupem času zapojuje do úklidu a vaření.

Jak je patrné z této kasuistiky může otec zvládat celou domácnost sám bez pomoci příbuzných. Bylo to dáno i věkem Lenky, kdy k otci přichází ve věku jedenácti let. Lenka však nikdy nemluví o době, kterou trávila u matky. Se sourozenci se občas vídá, ale s matkou se vídá sporadicky. Roman je schopen navázat fungující vztah, i když s určitým omezením, jako je nemožnost společného bydlení.

4.3 Shody v kasuistikách

Z výzkumného šetření vyplývá, že na rozpadu rodiny se ve všech uvedených kasuistikách podílela nevěra ze strany partnera či partnerky.

Osamělý partner se vyrovnává se vzniklou situací dle vlastních sil a možností. Někdo to zvládne sám jen s pomocí nejbližších příbuzných a známých a některý potřebuje na určitou dobu pomoc lékaře, aby se s vzniklou situací vypořádal.

Na respondentech je patrné, že všichni si chtějí najít nového partnera a žít v úplné rodině. I toto hledání má svůj čas, který je pro každého jiný. Důležité je, že ani po těchto zkušenostech nezanevřeli na život.

V první kasuistice vidíme, že Adélka měla v době rozvodu dva a půl roku. Tuto situaci si ani vzhledem k věku nemohla dobře uvědomit. Roli otce jí nahradil děda, později nový partner. S otcem má dobrý vztah a ráda k němu jezdí. Ve vztahu k otci nebyla Adéla rozvodem poznamenána. V případě Marka a Davida vidíme, že rozvod rodičů prožívali velice intenzivně. Sahrál zde svou úlohu jejich věk i situace kolem rozvodu. Jejich vztah s otcem byl touto situací silně narušen a jestli se do budoucna alespoň částečně upraví, bude záležet na obou stranách. Jak prožívala rozvod Lenka není schopn Roman posoudit.

Odchod partnera měl ve všech případech za následek změnu ve fungování rodiny. Někde došlo k pomoci ze strany nejbližšího příbuzenstva a v jiném případě se snažila rodina o fungování zcela samostatně.

Úlohu chybějícího rodiče zastoupil ve dvou případech starší sourozenec. V ostatních kasuistikách došlo k zastoupení dědečkem, novým partnerem nebo osamělým rodičem.

V těchto případech je zřejmé, že i neúplná rodina může fungovat ku prospěchu dětí. Nezáleží ani na tom, zda dítě zůstane u matky či otce. V současné době je zřejmé, že otcové se dokáží postarat o děti stejně dobře jako jejich matky.

Dětem z neúplných rodin může chybět do budoucích vztahů modelové situace řešení konfliktů mezi mužem a ženou nebo přirozený vztah partnerů.

Mým hlavním cílem bylo zjistit, jak se s uvedenou situací vypořádá osamělý partner, děti a kdo zastoupí chybějícího rodiče. Mé šetření považují za úspěšné, jelikož se mi podařilo získat jedinečné životní příběhy, které tento můj cíl splnily.

Závěr

Neúplná rodina je v současné společnosti již běžným jevem. Statistiky, které jsou shromažďovány Českým statistickým úřadem, nám potvrzují sníženou sňatečnost a zvýšenou rozvodovost. Cílem diplomové práce bylo získání pohledu na neúplnou rodinu současnosti.

V teoretické části jsem se snažila objasnit pojmy jako je rodina, neúplná rodina, definice a funkce rodiny, rozvod a stručně jsem se zabývala i historií rodiny. Popsala jsem důsledky chybějícího rodiče v rodině a také, kdo tuto roli mohl zastoupit.

V první kapitole jsem zabývala definicí a pojetí rodiny. Nastínila jsem zde současný i historický obraz rodiny. Charakterizovala jsem rodinu z hlediska sociologického, psychologického, právního, ekonomického a neúplnou rodinu. Dále jsem charakterizovala funkce rodiny, kdy jsem se zaměřila na funkci výchovnou, socializační, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a ochrannou. Úlohou matky a otce v rodině jsem se zabývala v závěru kapitoly.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na neúplnou rodinu současnosti, která vznikla v důsledku rozpadu partnerství před sňatkem, rozvodem a úmrtím. Poukázala jsem na stoupající vývoj rozvodovosti a snižující se sňatečností. Tyto údaje jsem čerpala ze statistik Českého statistického úřadu. Zaměřila jsem se na úskalí rodiny svobodné matky, rodiny rozvedeného otce a rozvedené matky jako jediným rodičem a následně rodinou ovdovělé matky a otce. Dále jsem popsala důvody vzniku těchto neúplných rodiny. Zabývala jsem se otázkami, jak se s touto situací vypořádají děti a jak se s odchodem partnera vypořádá druhý partner, který zůstává s dětmi již v neúplné rodině. V závěru této kapitoly jsem uvedla typy chování, které se mohou objevit u dětí a dospělých v době rozvodu. „Syndrom zavrženého rodiče“ se týká dětí a „syndrom zavrženého partnera“ se týká dospělých jedinců.

Ve třetí kapitole jsem se zabývala důsledky absence jednoho z rodičů v rodině z hlediska poslání rodiny. V této oblasti jsem se snažila zjistit, kdo může převzít roli chybějícího partnera v rodině. U hlediska ekonomického jsem popsala finanční situaci z hlediska svobodné matky, rozvedeného a ovdovělého rodiče. Jejich

zákonné nároky na určité dávky, které jim dle zákonů náleží jako je např. výživné, vdovský a sirotčí důchod. U emocionálního hlediska jsem popsala emoční stavy dětí, které se musí vypořádat se vznikem neúplné rodiny, ale i dospělých pro které je emoční rozvod náročnější než rozvod po stránce právní.

Čtvrtá kapitola obsahuje praktickou část, která je tvořena případovými studiemi, které jsem získala prostřednictvím narativního a polostrukturovaného rozhovoru, kdy jsem zjišťovala dopad rozvodu na partnera, děti a zda chybějícího partnera zastoupil někdo z příbuzenstva.

Teorie nám říká, že ve většině případu neúplná rodina vzniká rozvodovým řízením a chybějícího partnera zastoupí někdo z širšího příbuzenstva. Vyrovnávání se ze ztrátou partnera je zcela individuální záležitostí každého člověka. Děti se rozvodem ve většině případů vyrovnávají těžce a někdy je vztah s rodiči velice narušen. Tato teorie byla potvrzena uvedenými kasuistikami, kdy se potvrdilo, že rozpad rodiny byl ve všech případech zaviněn nevěrou partnera a následným rozvodem. Děti se s rozvodem vyrovnávaly těžce a ve dvou případech došlo k narušení vztahu s otcem. Čas, který všichni zúčastnění potřebovali k vyrovnání se s novou situací byl zcela individuální.

Literatura a zdroje

- DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha : Portál, 1999, ISBN 80-7178-249-1.
- GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
- GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E., *Obecná pedagogika II*. Olomouc : HANEX, 2002. ISBN 80-85783-20-7.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Brno : Computer Press, 2003. ISBN 80-7226-981-X.
- CHAPMAN, G., CAMPBELL, R. *Děti a pět jazyků lásky*. Praha : Návrat domů, 2007. ISBN 80-7255-072-1.
- Interní materiály Okresního soudu v Opavě*. Opava : Okresní soud Opava, nedatováno.
- JANDOUREK J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3.
- MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha : Avicenum, 1974.
- MAŘÍKOVÁ, H. *Muž v rodině: Democratizace sféry soukromé*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85950-69-3.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál. 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Portál : Praha, 1995. ISBN 80-7178-058-8.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : SLON, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- NEČAS, P. Ministr Nečas nesouhlasí s návrhem na tzv. státní alimenty. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. c2007, poslední revize 22. 10. 2007 [cit.2011-06-23]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/4735>>.

- Neúplné rodiny, *Český statistický úřad* [online]. c2011, poslední revize 18.3.2011 [cit.2011-05-21]. Dostupné z:
< http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/o/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-2__neuplne_rodiny >.
- NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha : Grada , 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.
- PAVLÁT J., JANOTOVÁ D. Syndrom zavrženého rodiče. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2006, roč. 102, č. 1, s. 7–12. ISSN 1212-0383.
- PETRUSEK, M. a kol. *Velký sociologický slovník II*. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
- Právní informační systém ASPI* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. *Listina základních práv a svobod* [citováno 2011-05-06] Dostupné z URL < <http://sbirka.aspi.cz> >. Databáze právního informačního systému.
- Právní informační systém ASPI* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. *Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů* [citováno 2011-05-06] Dostupné z URL < <http://sbirka.aspi.cz> >. Databáze právního informačního systému.
- Právní informační systém ASPI* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. *Zákon č. 91/1998Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů* [citováno 2011-05-06] Dostupné z URL < <http://sbirka.aspi.cz> >. Databáze právního informačního systému.
- Právní informační systém ASPI* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. *Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů* [citováno 2011-05-06] Dostupné z URL < <http://sbirka.aspi.cz> >. Databáze právního informačního systému.
- Právní informační systém ASPI* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. *Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů* [citováno 2011-05-06] Dostupné z URL < <http://sbirka.aspi.cz> >. Databáze právního informačního systému
- Právní informační systém ASPI* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. *Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů*

[citováno 2011-05-06] Dostupné z URL < <http://sbirka.aspi.cz>>. Databáze právního informačního systému

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno : Paido 1998. ISBN 80-85931-48-6.

Sňatky a rozvody 1950-2010. *Český statistický úřad* [online]. c2011, poslední revize 22. 6. 2011 [cit.2011-06-23]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2010>.

Sňatečnost, *Český statistický úřad* [online]. c2011, poslední revize 15.1.2010 [cit.2011-05-21]. Dostupné z:< <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-807367-250-8.

SULLEROTOVÁ, E. *Krize rodiny*. Praha : Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-647-3

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Anotace

Jméno a příjmení:	Pavλίna Paláčková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Neúplná rodina jako sociální instituce
Název v angličtině:	Single parent family as a social institution
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na problematiku neúplných rodin. Popisuje historii i současnost neúplné rodiny a poukazuje na její úskalí. V praktické části je prostřednictvím kasuistik ověřována spojitost mezi teoretickými koncepty neúplných rodin a dopady neúplných rodina na partnera a děti.
Klíčová slova:	Rodina, neúplná rodina, rozvod, vdovství, absence rodičů
Anotace v angličtině:	The thesis focuses on the issue of single parent families. Describes the history and present of single-parent families and points at its drawbacks. In the practical part there is a link between theoretical concepts of single parent families and incomplete family impact on partner and children verified by case reports.
Klíčová slova v angličtině	Family, single parent family, divorce, widowhood, absence of parents.
Rozsah práce:	69
Jazyk práce:	CZ